

ÇKP 20. Kongresi, Kasım 2022 eylem dalgası ve Çin'in geleceği¹

Burak Gürel

Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 20. Kongresi 16-22 Ekim tarihleri arasında toplandı. Çin burjuvazisi ve devleti, bu kongreye içeride ve dışarıda hızla kötüleşen koşullarda girdi. 2008'de başlayan üçüncü büyük depresyonun ve 2019 sonunda başlayan COVID-19 pandemisinin etkisiyle Çin ekonomisinin yavaşlaması ve başta ABD olmak üzere emperyalizm ile Çin arasındaki ekonomik ve jeopolitik gerilimlerin artması ÇKP'yi giderek daha fazla sıkıştırıyor. Bu sıkışıklığı aşmanın yolunu kişi kültüne dayalı bir diktatörlükte gören Xi Jinping (Şi Cinping) 20. Kongre'den üçüncü kez genel sekreter seçilerek çıkmayı başardı. Böylelikle tıpkı Mao Zedong gibi ölene kadar lider olmanın yolunu açtı. Ancak, kongrenin hemen ertesinde ülke çapında patlak veren eylemlerin gösterdiği gibi, Xi'nin kongre zaferi Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) önündeki devasa sorunları çözebilecek sihirli bir anahtar sunmuyor. Çin ile emperyalizm arasındaki gerilimin artması bir nükleer savaşa yol açıp insanlığı felakete sürükleyebilir. Çin ekonomisinin uzun süreli bir durgunluğa girmesi ise Xi'nin baskı politikalarıyla geçici olarak sinmiş gibi görünen ama son bir ayda yeniden canlanma işaretleri veren Çin işçilerinin ve ezilenlerinin mücadeleleri için önemli fırsatlar sunabilir. Bu yazıda standart bir kongre özetinin ötesine geçerek geleceğe dair olumlu ve olumsuz olasılıklara işaret edeceğiz. Xi'nin on yıl önce ÇKP genel sekreteri ve cumhurbaşkanı olduğunda önünde bulduğu sorunları

¹ Bu yazı ilk kez 30 Kasım-3 Aralık 2022 tarihleri arasında *Gerçek* gazetesinin websitesinde (<https://gercekgazetesi1.net/>) dört bölümlük bir yazı dizisi olarak yayımlanmıştır.

hatırlatarak başlayacağız. Xi'nin icraatının bu dertlere deva olup olmadığı sorusunu yanıtlayarak devam edeceğiz. Ardından kongre sürecini ve kararlarını özetleyeceğiz. Yazımızı 20. Kongre'nin ve ertesinde yaşanan toplumsal mücadelelerin ışığında Çin'in ve dünyanın emekçi ve ezilenlerinin önündeki risklere ve fırsatlara dikkat çekerek sonuçlandıracağız.

Xi Jinping'in yükselişi öncesinde Çin

Çin işçi sınıfının atılımı

Çin'i 2002-2012 arasında yöneten Hu Jintao (Hu Cintao) ile Wen Jiabao (Wın Ciabao), ÇKP'nin Kasım 2012'de yapılan 18. Kongresi'nde görevi Xi Jinping ile Li Keqiang'a (Li Kıçiang) devrettiler. Hu-Wen dönemi birbiriyle bağlantılı üç önemli gelişmeye sahne oldu. Birinci gelişme Çin proletaryasının ayağa kalkarak önemli kazanımlar elde etmesiydi. 1978 sonrasındaki kapitalist restorasyon sürecinde sanayi proletaryasının bileşimi dramatik olarak değişmişti. Daha fazla yabancı sermaye çekmek ve ÇKP bürokrasisinin içinden çıkıp serpilip yerli burjuvaziye desteklemek için sigortasız ve iş güvencesiz çalışmaya, düşük ücretlere razı olabilecek geniş bir proleter kitlesinin varlığı gerekliydi. Mao döneminin mirası olan, nispeten yüksek bir sınıf bilincine ve mücadele kapasitesine sahip kent proletaryasına bu kölelik koşullarını kabul ettirmek zordu. Bu nedenle, kırdan kente göçü engelleyen hanehalkı nüfus kayıt (*hukou*) sistemi gevşetildi. "Köylü işçi" olarak bilinen kitlenin sayısı 1985'te 67 milyondan 2000'de 150 milyona ve 2017'de 285 milyona yükseldi. 1980'li ve 1990'lı yıllarda köylü işçiler sayesinde yerli ve yabancı sermaye muazzam kârlar elde etti.² Ayrıca, 1990'ların sonu ile 2000'lerin başında kamu iktisadi teşekküllerinin (KİT'ler) bir bölümü özelleştirildi. İş güvencesine ve sosyal haklara sahip, nispeten tatmin edici ücretler alan 50 milyona yakın işçi özelleştirmeler neticesinde işten çıkarıldı.³ Özelleştirme politikası ciddi direnişlerle karşılaşmasına rağmen uygulanabildi. Her yıl milyonlarca köylü iş bulmak için kentlere akmasaydı süreç çok daha ciddi güçlüklerle karşılaşacaktı.⁴ Kısacası, kapitalist restorasyon devasa göçmen işçi kitlesinin varlığı sayesinde, onların omuzları üzerinde yükselerek tamamlandı.

² Burak Gürel ve Mina Kozluca, "The Unrest and Relative Empowerment of the Working Class in Contemporary China," *ODTÜ Gelişme Dergisi*, cilt: 46, no: 2, 2019, s. 205.

³ Burak Gürel, "Dünya Kapitalizminin Krizi ve Çin'in Yükselişi", *Devrimci Marksizm*, no: 13/14, 2011, s. 26.

⁴ Isabella Nogueira ve Hao Qi, "The State and Domestic Capitalists in China's Economic Transition: From Great Compromise to Strained Alliance", *Critical Asian Studies*, cilt: 51, no: 4, 2019, s. 563.

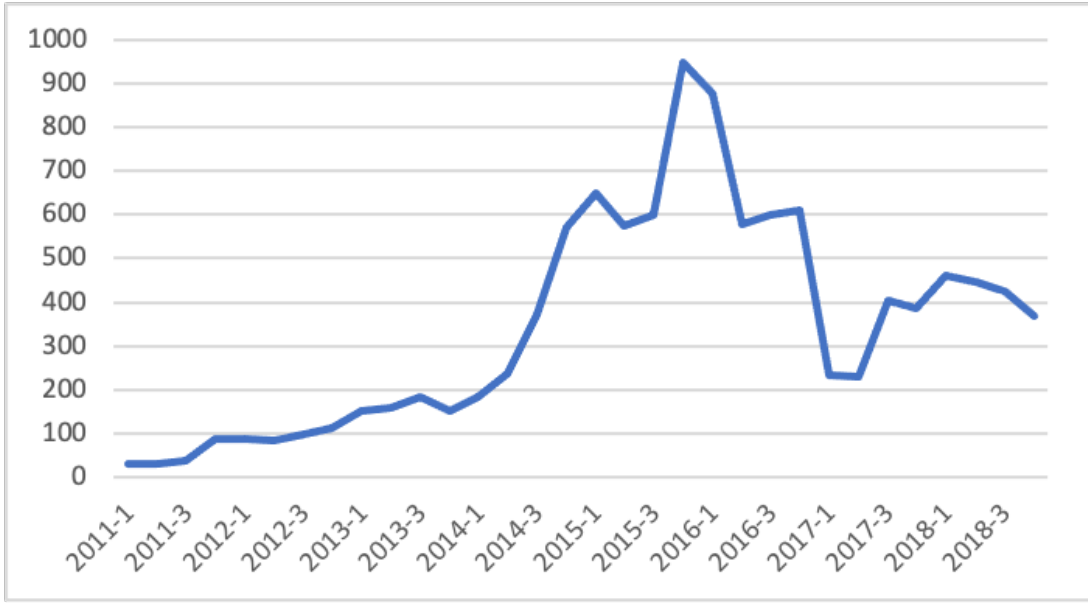
Soldan sağa: Hu Jintao, Li Keqiang, Xi Jinping, Wen Jiabao (17 Mart 2013)

1990'ların sonu ve 2000'lerin başında çalışmaya başlayan ikinci kuşak göçmen işçiler ise kölelik koşullarını değiştirmek için ciddi mücadeleler verdiler. Devlet sendikası haricinde sendika kurmanın yasak olmasına ve her türlü polisiye baskıya rağmen fabrika komiteleri, dernekler ve dayanışma ağları kurarak binlerce fiili grev ve direniş yaptılar. Haziran 2011'de Guangzhou kentinin Zengcheng ilçesinde yaşanan isyanda görüldüğü gibi, emekçilerin ve ezilenlerin eylemleri zaman zaman kitlesel isyanlara dönüştü.⁵ Hu-Wen yönetimi, bir yandan işçi mücadelelerine karşı baskı önlemlerine başvururken diğer yandan sermayenin işçilere maddi tavizler vermesini onayladı ve zaman zaman teşvik etti. 2008'de çıkarılan İş Sözleşmesi Yasası ile göçmen işçilerin sosyal haklarında birtakım iyileştirmeler yapıldı. İşçi derneklerine⁶ baskılar yapılsa da bunların topyekûn yasaklanması söz konusu olmadı. Ayrıca, işçilerin radikalleşmesini önlemek amacıyla Çin İşçi Sendikaları Konfederasyonu güçlendirildi, mücadelelerinin en azından bir bölümünde işçilerin tavizler elde etmesi için devreye girmesine onay verildi.⁷ Tüm bunların sonucunda, Çin'de reel ücretler dünyanın geri kalanından çok daha hızlı bir tempoda arttı. Her yeni kazanım daha fazla mücadelenin fitilini ateşledi.

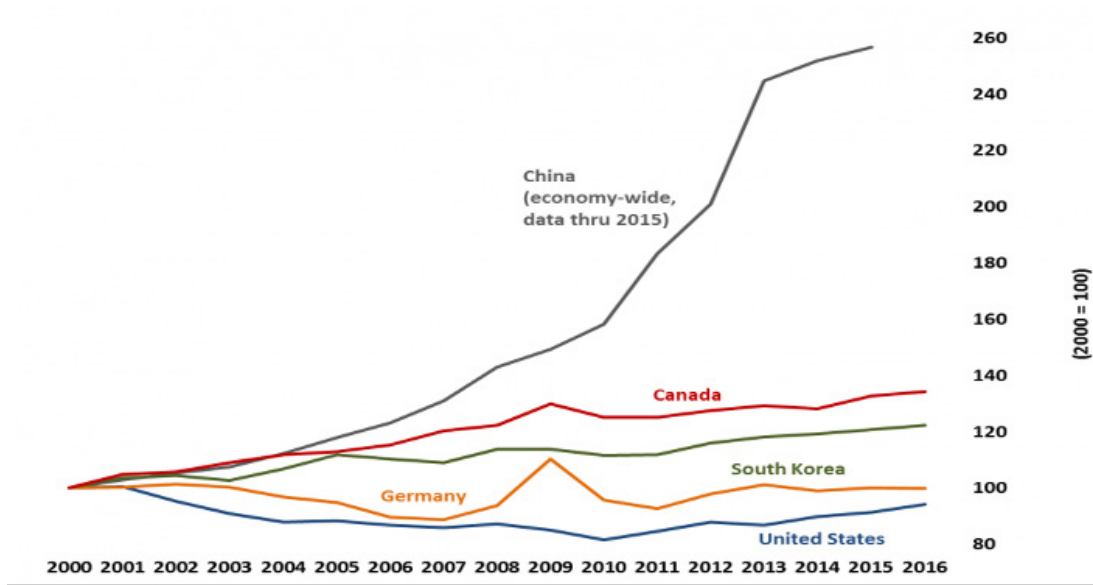
5 "Çin'de Sınıf Mücadelesi Sertleşiyor", *Gerçek*, no: 21, Temmuz 2011, s. 11.

6 Çin'e ilişkin literatürde bu kurumlara "sivil toplum örgütü" (STK) deniyor ama işçi derneği demek daha uygun görünüyor.

7 Gürel ve Kozluca, s. 216-218.

Grafik 1. Çin’de Grevler ve İşçi Eylemleri (2011-2018)⁸

Grafik 2. 2000-2016 Arasında ABD, Almanya, Çin, Güney Kore ve Kanada’da Birim Başına İşgücü Maliyetinin Artış Trendi (2000 yılı=100)⁹

Hu-Wen yönetimi köylülüğe de ciddi tavizler verdi. 1990’larda yükselen köylü mücadelelerini yatıştırmak için 2000 yılında (Jiang Zemin [Ciang Zimin] döneminde) tarım vergisinin ve kırsal çalışma mükellefiyetinin kaldırılması sözü verilmişti.

8 a.g.e., s. 211 (Tablodaki rakamlar yılın her bir çeyreğinin toplamını gösteriyor).

9 <https://acetoool.commerce.gov/cost-risk-topic/labor-costs> (erişim tarihi: 1 Mart 2019).

Hu-Wen yönetimi 2006'da bu vaadi gerçekleştirdi. Aynı yıl başlatılan “Yeni Bir Sosyalist Kır İnşası” kampanyası çerçevesinde tarımsal teşvikler ve sübvansiyonlar artırıldı. Köylülerin elinden alınıp sermayeye transfer edilen tarım arazileri için ödenen istimlak bedelleri de bu dönemde arttı.¹⁰

Üçüncü büyük depresyonun etkileri

Çin ekonomisinin 1980'lerden 2008'e kadar yüksek bir tempoda, çoğu zaman çift haneli yıllık rakamlarla büyümesi, Hu-Wen döneminde işçilere ve köylülere verilen tavizlerin maddi zeminini oluşturuyordu. Ancak, 2008'de başlayan üçüncü büyük depresyon Hu-Wen iktidarını da zorladı. Batı'dan gelen siparişlerin aniden azalması neticesinde Ekim 2008'de başta Guangdong eyaleti olmak üzere ihracata yönelik sanayi havzalarında 25 milyon göçmen işçi işten atıldı.¹¹ İşçi eylemlerinde ciddi bir artış görüldü. 2008 krizinin ertesinde öğrenci gençlik içinde sol radikalleşme eğilimi baş gösterdi, komünizm fikri (elbette başta Maoizm ama başka Marksist akımlar da) yeniden popülerleşmeye başladı. Hu-Wen yönetimi, ekonomik ve siyasi istikrarı korumak için Kasım 2008'de 586 milyar dolarlık ekonomiyi canlandırma paketini açtı. Bu rakam, Çin'in milli gelirinin %12.5'ine, ABD'nin aynı amaçla harcadığı paranın üç katına eşitti. Devlet bankalarının ve yerel hükümetlerin yaptığı harcamalar da buna eklendiğinde ekonomiyi canlandırmak için yapılan devlet harcamaları 2009'da milli gelirin %27'sine ulaştı.¹² Başta nispeten fakir Batı eyaletleri olmak üzere ülke çapında büyük altyapı yatırımları yapıldı. Ayrıca, çok sayıda şirketin borcu ertelendi veya silindi. Çin ekonomisinin devlet kapitalizmi niteliği (yani devletin bankacılık, enerji ve telekomünikasyon gibi kilit sektörlerdeki hâkimiyeti ve bu sayede ekonomik plan yapma ve uygulama kapasitesinin kayda değer olması) bu politikaların nispeten hızlı ve başarılı uygulanabilmesini sağladı. Hızla toparlanan Çin, üçüncü büyük depresyondan en az etkilenen ekonomi haline geldi, dinamizmi sayesinde dünya ekonomisinin topyekûn çöküşünü de engelledi.¹³

Hu-Wen yönetimi teşvik ve kurtarma paketleriyle yalancı bahar yaratmayı ve ekonomik performansını iyi göstermeyi başardı. Üstelik yukarıda andığımız maddi tavizler sayesinde işçiler ve köylüler nezdinde (güçlü bir hegemonya kurmasalar da) belirgin bir sempati kazanabildiler. Bununla birlikte, esasında batık durumda olan, devlet desteğiyle ayakta kalabilen çok sayıda zombi şirketin varlığını sürdürmesi ve geri ödenmeyen kredilerin bankacılık sektörüne çıkardığı büyük maliyet sahici ve kalıcı bir toparlanmadan ziyade krizin ötelenmesi anlamına geliyordu. 2012'de sahneden ayrılırken Xi'nin kucağına ötelenmiş, her an patlamaya hazır bir ekonomik kriz bıraktılar.

10 Burak Gürel, “Çin'in Yükselişinin Tarihsel Arka Planı ve Yakın Geleceği”, *Çin Bilmecesi: Çin'in Ekonomik Yükselişi, Uluslararası İlişkilerde Dönüşüm ve Türkiye*, derleyenler: Mustafa Yağcı ve Caner Bakır, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2019 içinde, s. 38-39.

11 a.g.e., s. 37.

12 Christine Wong, “The Fiscal Stimulus Programme and Public Governance Issues in China”, *OECD Journal on Budgeting*, cilt: 11, no: 3, 2011, s. 2.

13 Sungur Savran, *Üçüncü Büyük Depresyon: Kapitalizmin Alacakaranlığı*, İstanbul: Yordam Kitap, 2022 (genişletilmiş ve güncellenmiş 2. basım), s. 35, 108-109.

Emperyalizm ile Çin arasında artan çelişkiler

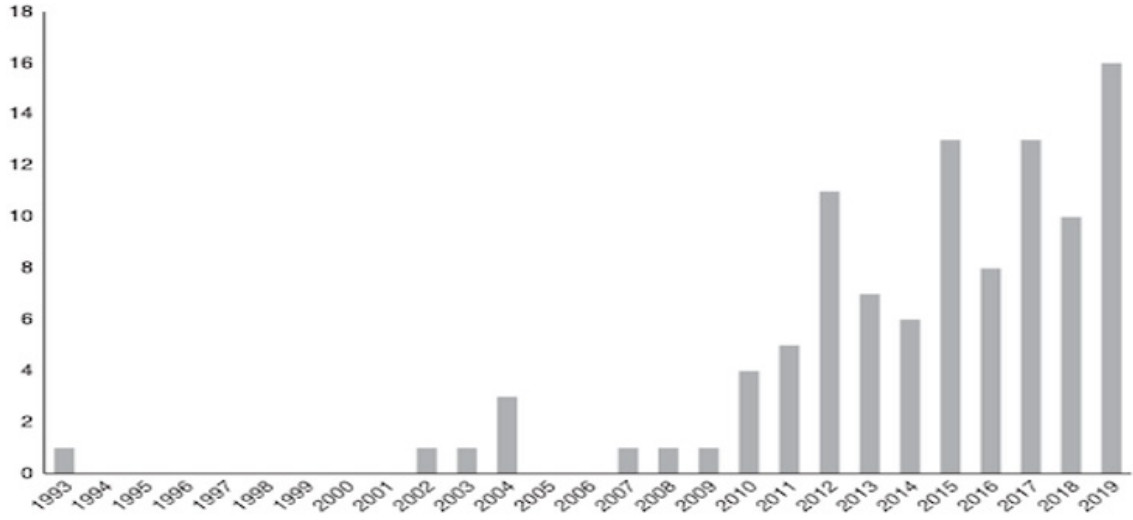
ABD başta olmak üzere emperyalist devletler ile Çin arasında giderek artan ekonomik ve jeopolitik rekabet Hu'dan Xi'ye miras kalan ikinci önemli sorundu. Çin Halk Cumhuriyeti emperyalizm çağında dünya ekonomik hiyerarşisindeki konumunu iyileştirip bir üst lige çıkabilen çok az sayıda ülkeden biri oldu. 1960'ta Çin'in kişi başı milli geliri Hindistan ile neredeyse aynı, Türkiye'nin beşte birinden azdı. 2021'de Çin'in kişi başına milli geliri Hindistan'ın beş katından fazla ve Türkiye'nin 30% üzerindeydi.¹⁴ Kısacası, Çin dünya sisteminin çevresinden yarıçevresine doğru büyük bir sıçrama yaptı. Buna rağmen, Çin ile emperyalist ekonomiler arasında kapanması zor bir fark var. Günümüzde Çin'in kişi başına milli geliri ABD'nin beşte birinden az, Britanya'nın dörtte biri, Japonya'nın üçte biri civarında.¹⁵

Emperyalizm ile arasındaki fark hiç kapanmasa bile 1 milyar 400 milyon nüfuslu dev bir ülke olan Çin'in aldığı mesafe Batı'nın ekonomik hâkimiyetini aşındırma potansiyeline sahip. Nüfus ve yüzölçümü bakımından küçük, 1950'lerden bu yana ABD'nin askeri-politik şemsiyesi altında bulunan Tayvan ve Güney Kore'nin zenginler kulübüne katılması emperyalizm için hazmedilebilir bir gelişmeyken Çin gibi devasa bir bağımsız devletin aynı başarıyı tekrarlaması kabul edilemez, ne pahasına olursa olsun engellenmesi gereken bir şey. Çin devletinin Batı ile arasındaki bilimsel ve teknolojik mesafeyi kapatmak için sistematik çaba harcaması da emperyalistleri korkutuyor. 1990'larda ve 2000'lerin başında Çin'in ucuz ve yarı-kalifiye işgücünü sömürmekten çok memnun olan, Çin ile iyi ilişkiler kurulması için lobi yapan Amerikan şirketleri, Çin şirketlerinin rekabet gücü devletin desteğiyle arttıkça tutum değiştirdiler ve Çin'e karşı şahin politikalar talep etmeye başladılar.¹⁶

14 <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ZG-CN-IN-TR> (erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

15 <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=CN-GB-US-JP&start=2021> (erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

16 Ho-fung Hung, *Clash of Empires: From "Chimerica" to the "New Cold War"*, Cambridge: Cambridge University Press, 2022, s. 8-47.

Grafik 3. ABD Şirketlerinin ABD Mahkemelerinde Çin Şirketlerine Karşı Açtığı Fikri Mülkiyet Haklarıyla Alakalı Dava Sayısı, 1993-2019¹⁷

Üçüncü büyük depresyonun başlamasından sonra hem emperyalistler arasındaki hem de emperyalistler ile Çin arasındaki ekonomik rekabet giderek kızıştı. Bu rekabetin jeopolitik yansımaları Hu-Wen döneminde belirginleşmeye başladı. Tayvan'ın bağımsızlığı, Güney Çin Denizi'ndeki sınır ihtilafları, Hong Kong'un statüsü, Uygur ve Tibet ulusal sorunları gibi başlıklarda Batı ile Çin arasında gerilim artmaya başladı. Xi görevi devraldığına bu sorunları önünde buldu.

Çin sermayesinin içindeki çatlaklar

Yukarıda işaret edilen faktörler Çin sermayesinin içinde ciddi bölünmeler yarattı. 1978'den itibaren Çin'in anakara/yerli sermayesi düşük ücretler, yarı-kalifiye işgücü ve devletin toprak mülkiyeti üzerindeki kontrolüne dayanarak çok düşük bedellerle (İnci Irmağı Deltası gibi sanayi havzalarında neredeyse bedava) arazi tahsihi sayesinde kolay yoldan sermaye biriktirmişti. Başta Batı ülkelerinden gelen talep olmak üzere Çin'in ucuz mallarına dünya çapında yoğun bir talebin olması sermaye birikimini destekleyen önemli bir faktördü. Çin devleti zaman zaman inovasyonun önemini vurgulasa da yerli şirketlerin yüksek teknolojiye üretime geçip Batı, Japonya ve Güney Kore ile dünya piyasasında rekabet etmesi söz konusu değildi. Tersine, Çin devleti 1980'lerde ve 1990'larda teknolojik kendine yeterli politikasını terk ederek Batı teknolojisini transfer etmeye dayanan "Teknoloji Ticaret Piyasası" stratejisini benimsemişti. Şanghay Y-10 uçağı gibi Mao döneminin mirası teknoloji projeleri iptal edildi, yabancı teknoloji şirketlerinin Çin piyasasına girmeleri ve yerli şirketlerle ortaklık kurması teşvik edildi. Yerli şirketlerin bu şekilde teknolojik kapasitelerini artırması umuluyordu. Ancak, bu strateji beklenen sonucu vermedi. Yabancı şirketler, yerli şirketlerle ortaklıklarını dizayn ettikleri ürünlerin Çin'de

¹⁷ a.g.e., s. 37.

ucuz ve hızlı imalatı için kullandılar. Araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerini Çin'e taşımaya, Çinli ortaklarının bilimsel ve teknolojik kapasitesini geliştirmeye yanaşmadılar. Üretim zincirlerinden elde edilen kârların aslan payı yabancı şirketlere, kırıntısı yerli şirketlere aktarıldı.¹⁸

Çin sermayesi ile emperyalist sermayenin bu uyumlu fakat eşitsiz birlikteliği 2000'li yıllarda bozulmaya başladı. Çin işçi sınıfının başarılı mücadelesi nedeniyle işgücü maliyetlerinin hızla artması, üretim zincirlerindeki edilgen konumu nedeniyle kâr marjı zaten düşük olan yerli şirketleri giderek sıkıştırdı. Çin'in düşük ücret ve ucuz mal ihracatına dayalı sermaye birikim stratejisi tıkanmaya başladı. Çin sermayesi içinde giderek güç kazanan yeni bir fraksiyon, AR-GE kapasitesini artırarak küresel üretim zincirlerindeki konumunu iyileştirmeyi, bu sayede kâr pastasındaki payını (emperyalist şirketler aleyhine) artırmayı söz konusu tıkanıklığı aşmanın yegâne yolu olarak görmeye başladı. Yabancı sermayenin yerli ortaklarıyla teknoloji paylaşımına olan isteksizliği nedeniyle Çin devleti "Teknoloji Ticaret Piyasası" stratejisini terk etmeye, kendine yeterli önemsemeye başladı. 2008 kriziyle birlikte dünya çapında kapitalistler arasındaki rekabetin iyice artması, bu eğilimin giderek derinleşmesine neden oldu.¹⁹

Dünya sisteminde çevreden merkeze yükselmeyi başaran az sayıda ülkenin deneyiminin gösterdiği gibi, yüksek teknoloji geliştirip rekabetçi hale gelmek çok masraflı ve riskli bir iş. Sabırlı olmayı, uzun vadeli planlamayı gerektiriyor. Devletin ekonomiye güçlü müdahalesi olmaksızın, özel sektörün kendi başına ulaşabileceği bir hedef değil. Çin devleti, kilit sektörleri özelleştirme kapsamının dışında tutarak ekonomiye müdahale kapasitesini bir ölçüde koruyabildi. Hu Jintao döneminde bu kapasiteye dayanarak kamu-özel ortaklıkları aracılığıyla yerli teknoloji üretimi desteklendi. 2006'da uygulamaya konan "Yerli İnovasyon" programı bu bakımdan kritik bir merhaleydi. Birkaç bakanlığın dahil olduğu mega projelerle hem KİT'lere hem de Lenovo ve Huawei gibi seçilmiş bir dizi özel şirkete büyük çaplı ekonomik, bilimsel ve teknolojik destekler verilmeye başlandı.²⁰ KİT'ler bu süreçte lokomotif rolünü üstlendi. AR-GE faaliyetlerinin ve çıkarılan yeni ürünlerin toplam üretim içindeki payı, patent alma, devletin verdiği teknoloji ödüllerini kazanma gibi göstergelere bakıldığında KİT'lerin özel sektöre göre açık ara önde olduğu görülüyor. Ayrıca, KİT'ler çalışanlarına özel sektörden daha yüksek ücret verdikleri için piyasada rekabet edebilmek için teknolojiye ve inovasyona ağırlık vermeye mecburlar.²¹

Çin devleti, 2000'lerin ikinci yarısından itibaren telekomünikasyon projelerinin teknik standartlarını yerli şirketleri teşvik edici, yabancı şirketleri dışlayıcı biçimde belirledi. Seçilmiş özel şirketler ile parti ve devlet organları arasındaki mali, personel, siyasi vb. işbirliği sıkılaştı. Kamuya ait olmakla birlikte özel sektör ortakları tarafından işletilen ZTE telekomünikasyon şirketi de bu süreçte en fazla öne çıkan

18 Nogueira ve Qi, "The State and Domestic Capitalists", s. 567-571.

19 a.g.e., s. 570-571.

20 a.g.e., s. 571-572.

21 Hao Qi ve David M. Kotz, "The Impact of State-Owned Enterprises on China's Economic Growth", *Review of Radical Political Economics*, cilt: 52, no: 1, 2020, s. 96-114.

şirketlerden biri oldu.²² Hu-Wen yönetimi, büyük yerli şirketleri “Uyumlu Toplum” ve “Ortak Refah” gibi programlara dahil etmeye, bu yolla özel sektörü devletin siyasi hegemonyasını güçlendirmek için kullanmaya çalıştı. Bu politikaların sonucunda Çin sermayesinin kompozisyonu değişmeye başladı. İnovasyona ağırlık veren yeni bir sermaye fraksiyonu ortaya çıktı.²³

Çin sermayesinin dönüşümü bununla sınırlı kalmadı. Düşük teknoloji ve ucuz işgücüne dayanan birikim stratejisinin tıkanmasıyla birlikte sermayenin bir bölümü finansal spekülasyona yöneldi. Devletin 2008 sonrasında açtığı teşvik paketleri geçici bir canlanma sağlasa da yerel hükümetlerin ve KİT’lerin borcunu ciddi biçimde artırdı. Bunun sonucunda geniş bir gölge bankacılık sektörü oluştu. Dahası, geçici canlanmanın sona ermesiyle birlikte üretken sektörlerde kâr oranı düşerken finansal spekülasyon arttı. Özel ticari bankalar, finans kuruluşları ve emlak şirketlerinin karmaşık ortaklıkları aracılığıyla büyük miktarda para spekülasyona kaydılar. Varlık ve servet yönetimi ürünleri gibi yeni finansal ürünlerin piyasaya sürülmesiyle halktan büyük miktarda para toplanmasının mümkün hale gelmesi spekülasyon eğilimini artırdı.

Hu-Wen ve Xi dönemlerinde patlak veren skandallar, Çin sermayesinin finansal spekülasyoncu kanadının bürokrasiyle işbirliği halinde paravan şirketler kurarak, hisse yapılarını ve bilançolarını gizleyerek devlet bankalarının içini boşalttığını ve parasını borsada değerlendirmek isteyen küçük yatırımcıları dolandırdıklarını gösteriyor. “Çin’in J.P. Morgan’ı” olarak bilinen China Minsheng Investment Group (CMIG) bunun çarpıcı bir örneği. CMIG’nin çekirdeğindeki az sayıda kişi kendilerine yakın kişilere paravan şirketler kurdurup CMIG’den hisse almalarını sağladılar. CMIG, çoğu zaman yasal koşullara uygun olmayan mekanizmalar aracılığıyla bu paravan şirketlere oldukça cömert koşullar içeren sözleşmeler ve ihaleler dağıttı. Paravan şirketler, hem CMIG gibi yükselen bir şirketin hissedarı olmanın hem de aldıkları ihalelerin avantajını kullanarak devlet bankalarından büyük miktarda borç aldılar. CMIG, bürokrasi içindeki gizli ortakları sayesinde devletin sanayi alanında inovasyonu teşvik etmek için verdiği kredi ve hibelerden de faydalandı.²⁴

Bir diğer çarpıcı örnek olan Tomorrow Group ise bilançosunu şişirerek bankalardan ve borsadan topladığı paralarla 2008’de toplam net varlığı yalnızca 14.8 milyon yuen olan Ronglian şirketini 810 milyon yuen (yani net varlığının tam 54 katı!) ödeyerek satın aldı. Ronglian’in Tomorrow Group’un yöneticilerinin kurduğu paravan bir şirket olduğu daha sonra ortaya çıktı. Aynı gruba bağlı Baoshang Bankası’nın da 200’den fazla paravan şirkete 150 milyar yuen borç verdiği tespit edildi. Ülkenin en büyük sigorta şirketlerinden Anbang Insurance Group ise borsadan topladığı paraları bir yandan kendisiyle bağlantılı yüzlerce paravan şirkete yatırarak diğer yandan aynı şirketlerden borçlanarak dev bir saadet zinciri kurdu. Finans sermayesi ile burjuvallaşmış bürokrasinin yasadışı spekülatif faaliyetleri

22 Nogueira ve Qi, s. 572; “ZTE (中兴通讯)”, <https://thechinaproject.com/company-profiles/zte/> (erişim tarihi: 26 Kasım 2022).

23 Nogueira ve Qi, s. 571.

24 Meg Rithmire ve Hao Chen, “The Emergence of Mafia-Like Business Systems in China”, *The China Quarterly*, cilt: 248, no: 1, 2021, s. 1045-1046.

ekonomik ve siyasi istikrarı tehdit eden bir faktör haline geldi.²⁵

Sonuç olarak, Xi iktidara gelmeden önce Çin sermayesi düşük teknolojili üretken sermaye, yüksek teknolojili üretken sermaye ve finansal spekülâtorler olmak üzere üç sektörel fraksiyona bölünmüş durumdaydı.²⁶ Devlet-sermaye ilişkilerinin yakınlık derecesi bu sektörel bölünmeye paralel (ama ona indirgenemeyecek) başka bir bölünme eksenini oluşturuyor. Hiyerarşinin tepesinde KİT'ler ve büyük özel şirketler üzerinde ciddi nüfuzu bulunan çok dar bir burjuva-bürokrat grubu bulunuyor. Orta katmanda KİT yöneticileri ile eyaletlerin parti sekreterlerinden (yani en üst düzey yöneticilerinden) oluşan, büyük özel şirketlerle yakın ilişkili bir başka burjuva-bürokrat kliği bulunuyor. Hiyerarşinin en alt basamağında ise devletle ilişkileri sınırlı, bürokrasi tarafından kontrol edilmeyen özel şirketler bulunuyor. ÇKP ile işbirliği yapan burjuva partilerinin mirasçısı olan, 1949 sonrasında tamamen sembolik konumda varlığını sürdüren “Birleşik Cephe Demokratik Partileri” ve “Yurtdışındaki Yurtsever Çin Temsilcileri” gibi çevreler, önde gelen avukatlar, medya yöneticileri, akademisyenler, kültür endüstrisinin önde gelenleri ise sermaye hiyerarşisinin farklı katmanlarıyla karmaşık ilişkilere sahipler.²⁷ Sermaye çevrelerinin parti ve devlet hiyerarşisinin dışında, çeşitli kulüp ve derneklerde örgütlenerek ekonomik ve siyasi hayatı etkilemeye çalıştığını da göz önünde bulundurmak gerekiyor. Kökleri 1980'lere uzanan, 1994'te resmen kurulan Taishan (Tayşen) Endüstriyel Araştırma Enstitüsü (“Taishan Kulübü” olarak biliniyor) adlı az sayıda ultra-zengini bir araya getiren kulüp bunların en ünlüsü.²⁸ Xi, bu bölünmeleri siyasi istikrarı tehdit eden faktörler olarak görüyor.

Yolsuzluklar

Yolsuzluk meselesi yukarıda izah edilen politik ekonomik bağlama paralel olarak derinleşti. Yolsuzluk öteden beri parti bürokrasisinin burjuvalaşmasını sağlayan temel mekanizmalardan biriydi. 1984'te “ikili fiyat sistemi”nin benimsenmesinden sonra Malzeme Arzı Bürosu'ndaki bürokratlar “plan içi” kabul edilen ucuz endüstriyel materyalleri kendilerine yakın burjuvalara satarak büyük bir servete kavuştular.²⁹ 1990'ların sonu ile 2000'lerin başındaki özelleştirme dalgası sırasında pek çok bürokrat özelleştirilen şirketlerin hisse sahibi yöneticileri haline geldiler, yaklaşık 5 trilyon dolarlık serveti yağmaladılar. Özel şirketlerin devletten ihale almak ve vergi kaçırmak için verdikleri büyük miktarda rüşvet de bürokratların cebine gidiyor ve onları burjuvalaştırıyor. Devlet ile iş yapan ve arasını iyi tutmak isteyen yerli ve yabancı şirketler, bürokratların ailelerine ve akrabalarına dolgun maaşlı iş ve hisse senedi veriyorlar. Nihayet, yukarıda işaret edildiği gibi, finansal spekülâtorler ile bürokrasi arasında organik bağlar var. 2006'da yapılan bir araştırmaya göre, 15

25 a.g.e., s. 1047-1055.

26 Nogueira ve Qi, s. 571-574.

27 “A State Adequate to the Task: Conversations with Lao Xie”, *Chuang*, no: 2, 2019, s. 324-326.

28 a.g.e., s. 290; William Zheng, “Taishan Club For Country's Leading Tycoons Disbands”, *South China Morning Post*, 14 Şubat 2021; Yuan Guobao, “Taishan Club: The Rise and Fall of Secretive Roundtable of China's Richest”, 6 Eylül 2021, (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

29 Nogueira ve Qi, s. 565.

milyon dolardan fazla servete sahip 3200 Çin vatandaşının yaklaşık 2900 tanesi bürokratların akrabalarından oluşuyor.³⁰ Bu durum, 1980'lerden itibaren yolsuzluğu ülkenin yapısal bir sorunu haline getirdi. Halk yolsuzluklara her daim tepki duyuyor. Ancak, ekonomi hızlı büyüdüğü ve ortalama gelir arttığı müddetçe bu tepkiler rejimi tehdit eden bir boyut kazanmıyor.³¹

2008 krizinden sonra bu durum değişmeye başladı. Ekonomik pasta eskisi kadar hızlı artmadığı için yolsuzluklar halkın gözüne daha fazla batmaya başladı.³² Ayrıca, sermayenin ve partinin farklı fraksiyonları birbirleriyle mücadele ederken yolsuzluk dosyalarını da kullandıkları için mesele siyasi istikrarı tehdit eder boyuta geldi. Xi'nin göreve geldiği 18. Kongre öncesinde yaşananlar bu durumu gözler önüne serdi. Xi'nin en önemli rakiplerinden biri olan Chongqing (Çongçing) şehrinin parti sekreteri Bo Xilai (Bo Şilay) kongre öncesinde yolsuzluk suçlamasıyla, eşi Gu Kailai (Gu Kaylay) ise daha önce birlikte iş (ve yolsuzluk) yaptıkları bir İngiliz burjuvasını öldürme suçlamasıyla tutuklandı. Bo'nun aile servetinin en az 136 milyon dolar olduğu medyaya yansdı.³³ Ancak, aynı dönemde çıkan iki haber Bo'nun tasfiyesinde parmağı olanların da ondan farklı olmadığını gösterdi. *New York Times*, Başbakan Wen Jiabao'nun ailesinin en az 2.7 milyar dolarlık servet sahibi olduğunu duyurdu.³⁴ *Bloomberg News*, Xi Jinping'in ailesinin ve akrabalarının farklı şirketlerde toplam 376 milyon dolarlık yatırım, toplam varlığı 1.73 milyar olan bir madencilik şirketinin %18 hissesi ve bir teknoloji şirketinde 20 milyon dolarlık tahvilden oluşan zengin bir portfolyoya sahip olduğunu yazdı.³⁵ Dolayısıyla, Xi Jinping siyasi hegemonya sorununu hafifletmek, bürokrasi içindeki rakiplerini, özellikle de finansal spekülasyoncularla yakın ilişkili unsurları zayıflatmak ve tüm bunları yaparken kendi çevresini koruyabilmek için yolsuzluk meselesiyle yakından ilgilenmek zorundaydı.

Ağırlaşan ulusal sorunlar

Hu Jintao koltuğunu devrederken Xi Jinping'e başta Uygur ve Tibet sorunları olmak üzere giderek ağırlaşan bir ulusal sorun yumağı da bırakmıştı. ÇKP 1930'lar da Han şovenizmine karşı çıkıp Uygurlara, Tibetlilere ve diğer ezilen uluslara kendi kaderlerini tayin hakkı vaat etmişti. Parti, iktidara geldikten sonra ezilen uluslara belirli konularda pozitif ayrımcılık yaptı ve sembolik düzeyde otonomi verdi ama kendi kaderini tayin hakkını asla tanımadı.³⁶ Bu grupların dil ve din özgürlüğü sık

30 Minqi Li, *China and the Twenty-First Century Crisis*, Londra: Pluto Press, 2016, s. 19-23, 32-34.

31 Deng Yuwen, "Who Are Xi's Enemies?", 15 Ekim 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/10/15/xi-congress-enemies-communist-china/> (erişim tarihi: 23 Ekim 2022).

32 a.g.e.

33 Susan Berfield, "The Business Ties of Bo Xilai", 27 Nisan 2012, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2012-04-26/the-business-ties-of-bo-xilai> (erişim tarihi: 27 Ekim 2012).

34 David Barboza, "Billions in Hidden Riches for Family of Chinese Leader", 25 Ekim 2012, <https://www.nytimes.com/2012/10/26/business/global/family-of-wen-jiabao-holds-a-hidden-fortune-in-china.html> (erişim tarihi: 27 Ekim 2012).

35 "Xi Jinping Millionaire Relations Reveal Elite Chinese Fortunes", 29 Haziran 2012, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2012-06-29/xi-jinping-millionaire-relations-reveal-fortunes-of-elite?ref=1FkogH50> (erişim tarihi: 27 Ekim 2012).

36 Burak Gürel, "Stalinizm ile Kapitalizm Arasında Köprü Kuran Bir Düşünür: Domenico Losur-

sık ihlal edildi. Mao döneminden itibaren Han nüfusu Sincan ve Tibet'e transfer etmeye dayalı yerleşimci-kolonyalist politika uygulandı. Çin'in petrol rezervlerinin %22'sine, doğal gaz rezervlerinin %28'ine sahip olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi,³⁷ yerleşimci-kolonyalizmin en fazla derinleştiği bölge oldu. 1954'te kurulan Sincan Üretim ve İnşaat Birlikleri adlı askeri ve ekonomik örgüt aracılığıyla Han nüfusu transferi politikası bugüne kadar sistematik olarak uygulandı. Bunun neticesinde Sincan'ın demografik yapısı dramatik olarak değişti. Uygurların bölge nüfusuna oranı 1945'te %82.7'den 1982'de %45.7'ye düştü ve 2020'de %44.8 oldu. 1945'te yalnızca %6.2 olan Han nüfus oranı ise 1982'de 40.3'e, 2020'de %42'ye yükseldi.³⁸ 2000 yılında "Büyük Batı Kalkınma Stratejisi"nin açıklanmasından sonra bölgedeki maden ve altyapı yatırımları sıçrama yaparken Uygur ve Han nüfusu arasındaki ekonomik fark giderek açıldı. Uygurların dil ve din özgürlüğü ihlallerine ve Han nüfus transferine karşı gerçekleştirdikleri kitlesel eylemler (örneğin Aralık 1985'ten 1988'e kadar devam eden öğrenci eylemleri)³⁹ devlet tarafından bastırıldı. Temmuz 2009'da Urumçi'de gerçekleşen, 197 kişinin ölümü ve 1700'den fazla kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan Han-Uygur çatışmaları biriken gerilimin patlama noktasıydı.⁴⁰

Uygur İslamcılarının Tiananmen Meydanı'ndaki bombalı saldırısı (28 Ekim 2013)

do", *Devrimci Marksizm*, no: 45/46, 2021, s. 231-232.

37 Ji Yeon Hong ve Wenhui Yang, "Oilfields, Mosques and Violence: Is There a Resource Curse in Xinjiang?", *British Journal of Political Science*, cilt: 50, no: 1, 2020, s. 54.

38 Anthony Howell ve C. Cindy Fan, "Migration and Inequality in Xinjiang: A Survey of Han and Uyghur Migrants in Urumqi", *Eurasian Geography and Economics*, cilt: 52, no: 1, 2011, s. 123; "Xinjiang's Han Chinese Growing Faster than Uyghurs", 15 Haziran 2021, <https://www.asianews.it/news-en/Xinjiang%E2%80%99s-Han-Chinese-growing-faster-than-Uyghurs-53420.html> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

39 Brian Spivey, "The December 12th Student Movement: Uyghur Student Protest in Reform-Era China", *The Journal of Asian Studies*, 2022, s. 1-20, doi:10.1017/S0021911822001206

40 "Xinjiang Arrests 'Now Over 1,500'", 3 Ağustos 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8181563.stm> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

Uygur nüfusunun önemli bölümünün seküler eğilimde olmasına rağmen, komünizmin Han şovenizmiyle özdeşleştirilmesi ve dini pratiklerin baskı altına alınması nedeniyle Uygur ulusal hareketi zaman içinde dinci-gerici kanallara doğru aktı. El Kaide'den İŞİD'e kadar envai çeşit İslamcı örgüt Uygurlar arasında taraftar topladı. Bu grupların en fazla ses getiren eylemleri Xi Jinping'in ilk iki yılında gerçekleşti. 24 Nisan 2013'te Kaşgar'a bağlı Maralbeşi ilçesinde silahlı Uygurlar ile polis arasında çıkan çatışmada 21 kişi öldü.⁴¹ 28 Ekim 2013'te Doğu Türkistan İslami Hareketi ("Türkistan İslami Partisi" olarak da biliniyor) Pekin'in kalbinde, parti-devletin merkez organlarına yakın mesafede bulunan Tiananmen Meydanı'nda 5 kişinin öldüğü, 38 kişinin yaralandığı bir bombalı saldırı düzenledi.⁴² 1 Mart 2014'te Kunming'deki bir tren istasyonunda gerçekleştirilen bıçaklı saldırıda 31 kişi öldü, 140'tan fazla kişi yaralandı.⁴³ 28 Temmuz 2014'te Kaşgar'a bağlı Yarkand ilçesinde (kitle gösterileri ile silahlı eylemlerin bileşkesinden oluşan) çatışmalarda resmi rakamlara göre 100'e yakın kişi, bağımsız kaynaklara göre ise yüzlerce kişi öldü.⁴⁴

Xi'nin on yıllık icraatı

Emek düşmanı politikalar

Xi'nin on yıllık icraatı yukarıda açıklanan sorunlara çözüm arayışıyla geçti. Üçüncü büyük depresyonun Çin ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisini azaltıp sermayenin kârlılığını artırmak için 2015'ten itibaren işçi sınıfına karşı muazzam bir taarruz gerçekleştirdi. İşçi derneklerini ve dayanışma ağlarını ezdi, grev ve direnişlere karşı önceki yönetimden daha baskıcı önlemler aldı.⁴⁵ Bu süreçteki kritik dönemeçlerden biri 2018'de Guangdong eyaletindeki Huizhou (Hueycu) şehrindeki Jasic Technology şirketine ait bir fabrikada patlak veren bir grevin ardından yaşandı. Başta Pekin Üniversitesi olmak üzere bir dizi üniversitede bu grevle aktif dayanışma içinde olan çok sayıda solcu (önemli bölümü Maoist) öğrenci tutuklandı.⁴⁶

41 "China Jails 11 in Xinjiang for Religious Hatred", 20 Haziran 2013, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22982398> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

42 "China to Try Eight People Over Deadly Tiananmen Attack", 31 Mayıs 2014, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-27647842> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

43 "Four Sentenced in China Over Kunming Station Attack", 12 Eylül 2014, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-29170238> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

44 "China Now Says Almost 100 Were Killed in Xinjiang Violence", 4 Ağustos 2014, <https://time.com/3078381/china-xinjiang-violence-shache-yarkand/> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

45 Yaxue Cao, "Chinese Authorities Orchestrate Surprise Raid of Labor NGOs in Guangdong, Arresting Leaders", 10 Aralık 2015, <https://chinachange.org/2015/12/10/chinese-authorities-orchestrate-surprise-raid-of-labor-ngos-in-guangdong-arresting-leaders/> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022); Keegan Elmer, "Five Activists Held in Crackdown", *South China Morning Post*, 23 Ocak 2019; Jude Howell, "From Green Shoots to Crushed Petals: Labour NGOs in China", *Made in China Journal*, cilt: 6, no: 1, 2021, s. 102-107.

46 Mimi Lau, "Hard-core Maoists Fight with Students for Workers' Rights", *South China Morning Post*, 11 Ağustos 2018; Shen Mo, "China: Arrests of Maoist Youth Triggers Online Protests", 10 Şubat 2018, <https://chinaworker.info/en/2018/02/10/16980/> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022); Christian Shepherd ve Ben Blanchard, "Leading Chinese Marxist Student Taken Away by Police on Mao's Birthday", 26 Aralık 2018, <https://www.reuters.com/article/us-china-politics-mao-idUSKC-N10P0EK> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022). Bu grup haricindeki Maoistler de baskılardan nasiplerini

Bu baskı önlemlerinin neticesinde işçi hareketi gerilemeye başladı.⁴⁷

Jasic Technology’de grevci işçilerle dayanıştıkları için tutuklanan öğrenciler (2018)

Hu-Wen döneminde proletaryaya verilen önemli maddi tavizlerden biri sosyal sigortanın kapsamının genişletilmesi idi. Xi göreve geldikten kısa süre sonra bazı idareciler önceki yönetimin sosyal güvenlik alanında gerçekçi olmayan vaatlerde bulunduğunu söylemeye başladılar. Emeklilik yaşının yükseltilmesi gündeme alındı.⁴⁸ Çin’de kamu sektöründe emeklilik yaşı erkekler için 60, beyaz yakalı kadınlar için 55, mavi yakalı kadınlar için 50. Bu kural Mao döneminden bu yana değişmedi. Hu-Wen döneminde hazırlanan 12. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2011-2015) emeklilik yaşı konusunda esnek olunmasını önermişti. Xi’nin imzasını taşıyan 14. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (2021-2025) emeklilik yaşının kademeli olarak yükseltilmesi gerektiği yazıldı. İşçi sınıfının bu plana karşı olduğu biliniyor. Xi yönetimi bugüne kadar bu konuda somut bir adım atmadı.⁴⁹

Sonuç olarak, Xi’nin “ortak refah” ve “Çin rüyası” söylemlerine rağmen, Çin’deki toplumsal eşitsizlikler azalmadı. Sınıfsal ve bölgesel eşitsizliklerin bileşkesini ölçen Gini katsayısı 2012’te 0.47 gibi oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmıştı. Xi döneminde katsayı düşmedi, 2020’de yine 0.47 olarak hesaplandı.⁵⁰ Dahası, Çin-

aldılar (“Chinese Police Detain Maoist Leftists Ahead of Ruling Party Centenary”, 9 Haziran 2021, <https://www.rfa.org/english/news/china/maoists-detentions-06092021114100.html> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022); Guo Rui ve William Zheng, “Mao Fanatics Get Prison Terms for Tainting Leaders”, *South China Morning Post*, 12 Ocak 2022).

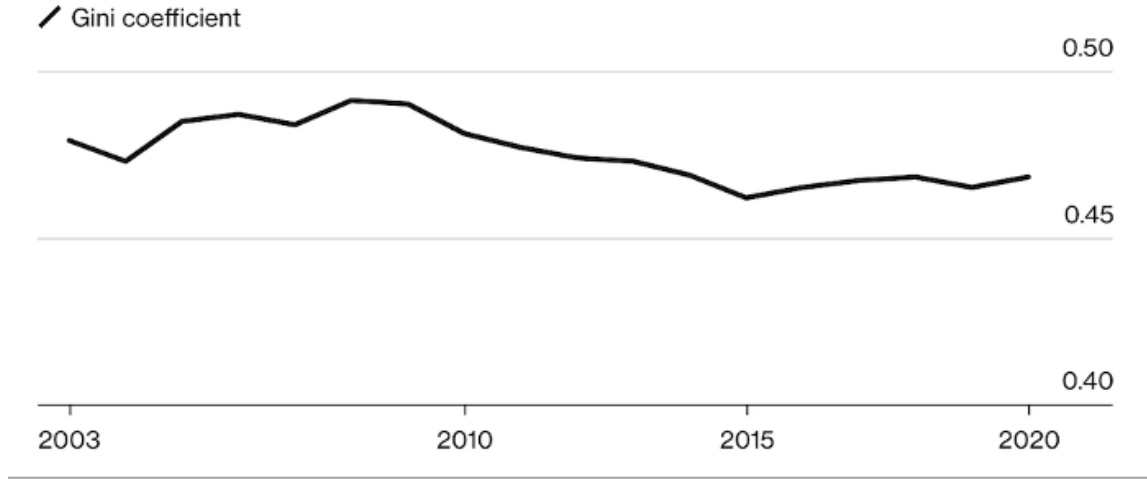
47 Çinli Marksist iktisatçı Ying Chen ile yapılan şu mülakat işçi hareketinin yükselişi ve gerilemesi konusunda derli toplu bir çerçeve sunuyor: https://www.youtube.com/watch?v=xdeSCw5a5_U (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

48 “A State Adequate to the Task”, s. 332-33.

49 Iori Kawate, “China’s Young and Old Rail Against Raising Retirement Age”, 4 Ağustos 2021, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Society/China-s-young-and-old-rail-against-raising-retirement-age> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022); “How Should China Raise Retirement Age?”, 16 Mart 2021, https://global.chinadaily.com.cn/a/202103/16/WS604fe77ea31024ad0baaf54c_2.html (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

50 Tom Hancock, “China Needs Cut to Inequality for Common Prosperity: PBOC’s Cai”, 29 Kasım

li milyarlarların kişisel servetlerinin toplam milli gelirdeki payı 2019’da %7’den 2021’de %15’e yükseldi.⁵¹

Grafik 4. Çin’de Gini Katsayısı (2003-2020)⁵²

Cinsiyetçi politikalar

Xi yönetimi, 1979’dan itibaren uygulanan tek çocuk politikasına Çin sermayesinin başını ağrıtan işgücü maliyeti sorununa uzun vadeli çözüm getirmek ve iç tüketimi artırmak için son verdi. Evli çiftlere iki çocuk sahibi olma hakkı 2016’da, üç çocuk sahibi olma hakkı ise 2021’de verildi.⁵³ Kadınların eğitime ve işgücüne yüksek düzeyde katılımı Çin Devrimi’nin en önemli tarihsel kazanımlarından biri. Tek çocuk politikası da (yarattığı sorunlara rağmen) kadınların kazanımlarını güçlendirdi. Çiftlere çocuk sayısı bakımından tercih özgürlüğü vermek kendi başına bir sorun değil. Ancak, Xi yönetimi bu değişikliği kadınlara annelik rolü ve doğurganlık ödevi dayatan erkek egemen bir kampanyanın bir parçası olarak yaptı.⁵⁴ Bu kampanya şimdiye kadar gözle görülür bir sonuç vermedi; doğurganlık oranı artmadı. Mevcut trendin sürmesi halinde bugün 1.4 milyar olan Çin nüfusunun 2100 yılında

2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-11-29/china-needs-cut-to-inequality-for-common-prosperity-pboc-s-cai> (erişim tarihi: 7 Nisan 2022).

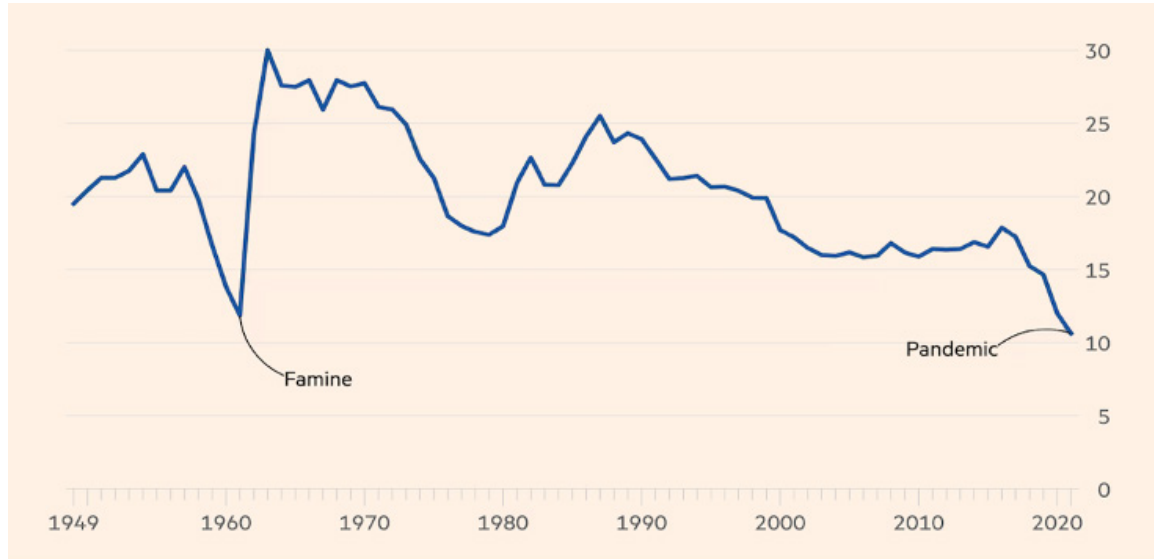
51 Michael Roberts, “China: Xi’s Third Term – Part Two: Property, Debt and Common Prosperity”, 18 Ekim 2022, <https://thenextrecession.wordpress.com/2022/10/18/china-xis-third-term-part-two-property-debt-and-common-prosperity/> (erişim tarihi: 18 Ekim 2022).

52 Hancock, “China Needs”

53 “China Allows Three Children in Major Policy Shift”, 31 Mayıs 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-57303592> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

54 Zixu Wang, Xin Chen ve Caroline Radnofsky, “China Proposes Teaching Masculinity to Boys as State is Alarmed by Changing Gender Roles”, 5 Mart 2021, <https://www.nbcnews.com/news/world/china-proposes-teaching-masculinity-boys-state-alarmed-changing-gender-roles-n1258939> (erişim tarihi: 5 Ekim 2022); Zhuoran Li ve Jennifer Lee, “Chinese Feminists Caught Between a Rock and the Party”, 15 Temmuz 2022, <https://thediplomat.com/2022/07/chinese-feminists-caught-between-a-rock-and-the-party/> (erişim tarihi: 5 Ekim 2022).

800 milyonun altına düşmesi bekleniyor.⁵⁵

Grafik 5. 1949-2021 Arasında Çin’de Doğan Bebek Sayısı (Milyon)⁵⁶

Xi, cinsiyetçi politikalarına engel olarak gördüğü kadın ve eşcinsel hareketlerine de ağır baskı uyguladı. Pekin’de toplu taşıma araçlarında kadınlara yapılan cinsel tacizlere karşı 8 Mart 2015’te bildiri dağıtma hazırlığı yapan beş feminist 6 Mart günü gözaltına alındı ve tam 37 gün nezarete tutuldu.⁵⁷ Cinsel taciz konusunu gündeme getiren eylemler ısrarla engellendi. Ünlü kadın tenisçi Peng Shuai (Pang Şuay) 2 Kasım 2021’de sosyal medya platformu Weibo’da bir mesaj yazarak ÇKP Politbüro Daimî Komitesi (PDK) eski üyesi, 2013-2018 arasında başbakan yardımcılığı yapan Zhang Gaoli’nin (Cang Gaoli) kendisine tecavüz ettiğini açıkladı. Bu mesaj çok geçmeden internet sansürcüleri tarafından silindi. Konu hakkında haber yapılmasına izin verilmedi. Peng iki haftaya yakın süre boyunca ortadan kayboldu, büyük ihtimalle tehdit edildi ve kamuoyu önünde konuyu bir daha gündeme getiremedi.⁵⁸ Kısacası, Xi işçi sınıfına olduğu kadar kadınlara da düşman bir politika izledi.

Ulusal sorunlara baskıcı çözüm arayışları

Xi ağırlaşan ulusal sorunları da devlet şiddetini geçmişle mukayese edilemeyecek bir düzeye çıkararak çözmeye çalıştı. Çin devletinin Sincan’da kurduğu (ve

⁵⁵ Eleanor Olcott, “China’s Demographic Crisis Looms Over Xi Jinping’s Third Term”, 3 Ekim 2022, <https://on.ft.com/3RtPgI6> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

⁵⁶ a.g.e.

⁵⁷ Wang Zheng, “Detention of the Feminist Five in China”, *Feminist Studies*, cilt: 41, no: 2, 2015, s. 476-482.

⁵⁸ Kai Wang ve Wanyuan Song, “Peng Shuai: How China Censored a Tennis Star”, 8 Şubat 2022, <https://www.bbc.com/news/59338205> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

“mesleki eğitim merkezleri” olarak tanımladığı kamplarda 2014-2019 arasında çok sayıda Uygur tutuldu. Gözaltında kayıplar, seyahat kısıtlamaları, dijital gözetim gibi uygulamalar gündelik hayatın parçası haline geldi.⁵⁹ Han nüfusu transferinden sorumlu Sincan Üretim ve İnşaat Birlikleri kurumunun personel sayısı 2019’da 3 milyon 250 bine ulaştı. 2016-2019 arasında Sincan nüfusunda yaşanan 1 milyon 250 binlik artışın yaklaşık üçte biri bu kurumun personel sayısındaki artıştan kaynaklandı.⁶⁰ Ünlü Uygur entelektüeli İlham Tohti bölücülük suçlamasıyla 2014’te ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı.⁶¹ Han şovenizmi ile yerleşimci-kolonyalizmin derinleşmesi, Han-Uygur ilişkilerini zehirlerken dinci-gerici akımların Uygurlar üzerindeki etkisini artırıyor.

Hong Kong meselesi, Xi’nin baskı yoluyla ciddi mesafe alabildiği başlıklardan biri oldu. Bilindiği gibi, Britanya emperyalizmi 150 senelik sömürgesi Hong Kong’u 1997’de Çin Halk Cumhuriyeti’ne devretti. O aşamadan itibaren Hong Kong “tek ülke iki sistem” politikası çerçevesinde bir “özel idari bölge” statüsüne sahipti. Hong Kong sermayesinin Batı sermayesi ve devletleri ile (özellikle de ABD ve Britanya ile) yakın ilişkilere sahip fraksiyonu varlığını sürdürdü. İlave olarak, serbest seçimlerin, örgütlenme, toplantı ve gösteri hakkının korunması sayesinde Hong Kong Çin rejimine muhalif (soldan sağa) her kesimin örgütlenebildiği, sesini çıkarabildiği bir bölge olmaya devam etti. Çin devleti ise anakaraya bağlı bir sermaye fraksiyonunun oluşumunu destekleyerek ve mevcut özgürlükleri kenarından köşesinden tırpanlayarak Hong Kong’un özerkliğini bir ölçüde aşındırmayı başardı. Bu konudaki en sert ve kesin adımı atmak Xi’ye nasip oldu. 2014’te Hong Kong seçimlerine katılacak adaylara Çin devleti tarafından onaylanma şartı getirildi. Bu kararın ardından Şemsiyeler Hareketi üç ay boyunca Hong Kong caddelerinde kitlesel eylemler yaptı. 7.5 milyon nüfuslu adada harekete 1 milyondan fazla kişi katıldı.⁶² Çin devleti gösteriler karşısında herhangi bir taviz vermedi. Böylelikle Hong Kong’daki en temel demokratik hak ortadan kaldırılmış oldu. Bunun ardından ÇKP muhaliflerine yönelik baskılar katmerlendi.

Hong Kong’un özerkliğini ortadan kaldırmaya yönelik ikinci hamle 2019’da yapıldı. Bölge yönetiminin Hong Kong’da tutuklanan kişileri anakaraya iade etmesine izin veren bir yasa gündeme getirildi. Bu tasarıya karşı 2019 ve 2020’de iki milyonu aşkın kişinin katıldığı gösteriler yapıldı, polisle eylemciler arasında

59 Bazı kaynaklar, kamplarda 1 milyon civarında Uygurun (yani bölgedeki Uygur nüfusunun yaklaşık %10’unun) tutulduğunu ileri sürüyor (Darren Byler, “Ghost World”, 1 Mayıs 2019, <https://logicmag.io/china/ghost-world/> (erişim tarihi: 12 Ocak 2021). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin konuya ilişkin raporunda ise çok sayıda kişinin kamplarda tutulduğu ama kesin bir sayının verilemeyeceği belirtiliyor (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, “OHCHR Assessment of Human Rights Concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People’s Republic of China”, 31 Ağustos 2022, s. 18, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/2022-08-31/22-08-31-final-assesment.pdf> (erişim tarihi: 26 Kasım 2022).

60 Sidney Leng ve Cissy Zhou, “Region’s Population Jumps 18pc from Decade Ago”, *South China Morning Post*, 13 Mayıs 2021.

61 “China Jails Prominent Uighur Academic Ilham Tohti for Life”, 23 Eylül 2014, <https://www.bbc.com/news/world-asia-29321701> (erişim tarihi: 7 Nisan 2022).

62 “Hong Kong Çin Toprağıdır!”, 28 Haziran 2022, <https://gercekgazetesi1.net/uluslararasi/hong-kong-cin-topragidir> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

Devrimci Marksizm 51-52

sert çatışmalar yaşandı.⁶³ Eylül 2019’da Hong Kong idaresi yasanın bir bölümünü değiştirmeyi kabul etti.⁶⁴ Bunun hemen ertesinde, Kasım ayında yapılan yerel seçimlerde özerklik yanlısı adayların başarısından rahatsız olan Xi, COVID-19 pandemisi nedeniyle yapılan kapanmaları fırsat bilerek nihai bir taarruza geçti. Mayıs 2020’de çıkarılan Milli Güvenlik Yasası ile bölgenin özerkliğine fiilen son verildi. Geçmişte önemli eylemler örgütleyen Hong Kong Sendikalar Konfederasyonu devletin yoğun baskısı sonucunda 3 Ekim 2021’de kendini feshetti. Basına sansür kondu, çok sayıda özerklik yanlısı siyasetçi ve eylemci gözaltına alındı, on binlerce kişi Hong Kong’dan kaçtı.⁶⁵

Hong Kong’daki kitlesel gösteriler (2019)

Başka kesimler de artan baskıdan nasibini aldı. Örneğin 9 Temmuz 2015’te 300’den fazla insan hakları avukatı gözaltına alındı; daha sonra serbest bırakılanların bir bölümü ev hapsinde tutuldu.⁶⁶ Zaten cılız olan akademik özgürlükler de iyice tırpanlandı. Akademisyenlerin yaptığı yayınlar sıkı bir denetime tabi tutuldu. Güçlendirilen hafiyelik sistemiyle öğrencilerin derslerde açıkladığı görüşler takip edildi, sakıncalı bulunan görüşleri açıklayanlar cezalandırıldı.⁶⁷

63 “Hong Kong: Tek Ülke, Tek Sistem, İki Rejim”, 27 Ağustos 2019, <https://gercekgazetesi1.net/uluslararasi/hong-kong-tek-ulke-tek-sistem-iki-rejim> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

64 “The Evolution of the Hong Kong Protests”, 22 Kasım 2021, <https://edition.cnn.com/videos/world/2019/11/22/hong-kong-china-protests-timeline-lon-orig-bks.cnn> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

65 Austin Ramzy, “As Hong Kong’s Civil Society Buckles, One Group Tries to Hold On”, 24 Ekim 2021, <https://www.nytimes.com/2021/10/24/world/asia/hong-kong-civil-society.html> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022); Vivian Wang, “‘This Drop Came So Quickly’: Shrinking Schools Add to Hong Kong Exodus”, 11 Ekim 2021, <https://www.nytimes.com/2021/10/11/world/asia/hong-kong-population-drop.html> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

66 Stella Chen, “Lawyer Jailed in ‘709’ Crackdown Freed”, *South China Morning Post*, 27 Eylül 2022.

67 “Orwell in the Chinese Classroom”, 27 Mayıs 2019, <https://madeinchinajournal.com/2019/05/27/>

İç güvenlik bütçesi ile milli savunma bütçelerini karşılaştırarak yukarıda çizdiğimiz tabloyu tamamlayabiliriz. İç güvenlik bütçesi milli savunma bütçesini ilk kez 2010 yılında (yani Hu-Wen döneminin ikinci yarısında) geçmişti. İç güvenlik bütçesinin dış güvenlik bütçesine oranı (Xi'nin ilk yılı olan) 2013'te %105.1'di; bu oran 2016'da %113'e çıktı.⁶⁸ Kısacası, ABD önderliğindeki askeri kuşatmanın arttığı bir dönemde dahi Çin devleti iç güvenliğe ordudan daha fazla kaynak ayırıyor. Bu durum, Çin devletinin işçi, kadın ve ulusal hareketleri baş tehdit olarak gördüğünü ortaya koyuyor.

Sermaye, parti ve devlet içinde geniş çaplı tasfiyeler

Xi bir yandan proletaryanın mücadeleciler kesimlerini acımasızca ezerken diğer yandan halkın hoşuna gidebilecek şeyler yapmaya, yolsuzluklara bulaşmayan, zenginlerin hizmetkârlığını yapmayan, dürüst lider profili çizmeye çalışıyor. Toplumun gözünde sınıflar üstü bir konuma yerleşebilmek için geniş çaplı yolsuzluk operasyonlarına imza attı, bazı büyük şirketlere cezalar kesti ve bazı burjuvaları hapsedti. Bu uygulamalar, parti-devletin halkın gözündeki prestij kaybını durdurmanın yanı sıra bürokrasi ve burjuvaziyi disipline etmeyi ve partiye daha sıkı biçimde bağlamayı amaçlıyor. Xi bunu yaparak parti içindeki rakiplerini ve onların sermaye sınıfı içindeki bağlantılarını da zayıflatmaya çalışıyor.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Xi'nin ailesi de diğer üst düzey bürokratlar gibi zenginleşmişti. Bu nedenle, temiz lider imajı verip başkalarından hesap sormaya kalkmadan evvel ailesini iş hayatından çekti. Aile fertlerinin ellerindeki şirket hisselerini satmalarını, ortaklıklarını tasfiye etmelerini sağladı.⁶⁹ Ardından geniş çaplı yolsuzluk operasyonları yaptı. Son on yıl içinde 100 bin civarında alt ve orta kademeli yönetici ile birkaç yüz üst düzey yönetici yolsuzluk soruşturmaları kapsamında tutuklandı. Bu operasyonların önemli bölümü Xi'nin rakiplerini hedef aldı. Xi, 2016'da yaptığı bir konuşmada partiyi bölmek için "siyasi kumpas faaliyetleri" yapıldığını söylemişti. Cumhurbaşkanı yardımcısı Wang Qishan (Vang Çişen) ertesi sene benzer bir açıklama yaparak bazı üst düzey yöneticilerin "partiyi ve devlet iktidarını ele geçirmeye" çalıştığını söyledi.⁷⁰ ÇKP içindeki hesaplaşma, yolsuzluk operasyonlarının yönünü belirledi. İlk hedef Hu-Wen sonrası parti yönetimi için Xi Jinping ile rekabete giren Bo Xilai kliği oldu. Kasım 2012'deki 18. Kongre'nin hemen öncesinde Bo yolsuzluk ve eşinin karıştığı cinayet nedeniyle tutuklandı.⁷¹ O

[orwell-in-the-chinese-classroom/](#) (erişim tarihi: 7 Ekim 2022).

68 Adrian Zenz, "China's Domestic Security Spending: An Analysis of Available Data", *China Brief*, cilt: 18, no: 4, 12 Mart 2018, s. 6.

69 Michael Forsythe, "As China's Leader Fights Graft, His Relatives Shed Assets", 17 Haziran 2014, <https://www.nytimes.com/2014/06/18/world/asia/chinas-president-xi-jinping-investments.html> (erişim tarihi: 16 Ağustos 2016).

70 Klaus Heinrich Radtke, "Opinion – Factors Giving Rise to Xi Coup Rumours in China", 11 Ekim 2022, <https://www.e-ir.info/2022/10/11/opinion-factors-giving-rise-to-xi-coup-rumours-in-china/> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

71 Bo Xilai olayı hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Ahmet Devrim, "ÇKP'nin 18. Kongresi: Çin'de Yaklaşan Fırtına ve Devrimcilerin Görevleri", 7 Kasım 2012, <https://gercekgazetesi1.net/uluslararasi/ckpnin-18-kongresi-cinde-yaklasan-firtina-ve-devrimcilerin-gorevleri> (erişim tarihi: 12 Kasım 2022).

dönemde Bo'nun Xi'ye karşı bir darbe hazırlığı içinde olduğu, aslında bu nedenle tutuklandığı söylentileri yayılmıştı. Hakkındaki tasfiye planını Bo'ya sızdırdığı söylenen 2002-2007 döneminin Politbüro Daimî Komitesi üyesi ve Kamu Güvenliği Bakanı Zhou Yongkang (Co Yongkang) 2013'te yolsuzluk soruşturması geçirdi. Zhou müebbet hapis cezasına çarptırıldı ve ailesine ait 14 milyar dolarlık servete el kondu.⁷² Görevi başındaki veya emekli PDK üyelerinin tutuklanmaması teamülünün ilk defa çiğnendiği Zhou vakası, ÇKP tarihinin en büyük tasfiyelerinden biri olarak tarihe geçti.⁷³

ÇKP'nin ak saçlıları olarak bilinen Hu Jintao'nun Komünist Gençlik Örgütü kliği ile Hu'dan önceki cumhurbaşkanı Jiang Zemin'in Şanghay kliği, Xi Jinping'i nispeten rahat kontrol edebileceklerini hesaplayarak Bo Xilai'ın tasfiyesine yardımcı olmuşlardı. Xi'nin kendileri için en az Bo kadar tehlikeli olduğunu çok geçmeden anladılar. Eski başbakan Wen Jiabao'nun ailesinin 2.7 milyar dolarlık servetinden yukarıda bahsetmiştik. Wen ailesine para işlerinde yardımcı olan Duan Weihong (Duan Veyhong) 2017'de tutuklandı. Wen, soruşturmanın derinleşmemesi karşılığında Xi'ye biat etti.⁷⁴

Xi rakiplerini sindirmekle yetinmedi, partiyi eskisinden daha fazla homojenleştirmeye de çalıştı. ÇKP yönetimleri, parti yönetimine açıkça karşı çıkmamak ve yönetimi ele geçirmeye çalışmamak koşuluyla yerel ölçekte farklı deneylerin uygulanmasına belirli ölçüde tolerans gösteriyorlardı. Örneğin Deng Xiaoping, ulusal ölçekte uyguladığı dekolektivizasyon programına uymayarak tarım üretimini yeniden kolektifleştiren Henan (Hınan) eyaletindeki Nanjie (Nancie) Köyü'ndeki alternatif deneye izin vermişti. Deng'in 4 Haziran 1989'daki Tiananmen Katliamı'nın emrini veren kişi olduğu hatırlandığında Nanjie modeline gösterdiği toleransın sebebinin demokratik olmadığı anlaşılır. Deng ve ardılları, bu tür yerel inisiyatiflere izin vererek parti içindeki fraksiyonlara belirli bir alan açmayı ve bu sayede fraksiyon çatışmasını kontrol edebilmeyi hedefliyorlardı. Örneğin Çin genelinde özelleştirme ve piyasalaştırma politikaları tam gaz devam ederken Nanjie Köyü Mao Zedong'un akrabalarının, bazı parti yöneticilerinin, ordu komutanlarının ve çeşitli Maocu grupların (özellikle de ÇKP'ye karşı çıkmayan, ona bağlı kalan Maocular) zaman zaman ziyaret ettiği ve alternatif olarak gösterdiği bir yerel deneyim haline geldi. Farklı fraksiyonlara alan açan başka deneylere de tolerans gösteriliyordu. Xi döneminde bu tavır terk edildi. Nanjie dahil pek çok deneyin farklılıklarına yapılan vurgu azaltılarak tümünün "Xi Jinping Düşüncesi"ne uyumluluğu vurgulandı. Bu tektipleştirici tavır, parti içindeki farklılıkların kontrollü biçimde sürdürülebilmesini engelleyerek (Xi'nin hedefinin aksine) bir istikrarsızlık kaynağına dönüşebilir.⁷⁵

Xi yolsuzluk operasyonlarına ilaveten büyük şirketleri sıkı düzenlemelerle ve rekor para cezalarıyla yola getirmeye çalıştı. Xi'nin kapitalist üretim ilişkilerini

72 Benjamin Kang Lim ve Ben Blanchard, "Exclusive: China Ex-security Chief Warned Bo Xilai He Would Be Ousted –Sources", 15 Nisan 2015, <https://www.reuters.com/article/us-china-corruption-zhou-exclusive-idUSKBN0N610C20150415> (erişim tarihi: 16 Ağustos 2016).

73 Olivia Cheung, "Factional Model-making in China: Party Elites' Open Political Contention in the Policy Process", *The China Quarterly*, cilt: 251, 2022, s. 722.

74 Deng, "Who Are Xi's Enemies?"

75 Cheung, "Factional Model-making"

değiştirmeye, kapitalist restorasyonu tersine çevirmeye elbette niyeti yok. Yukarıda açıklandığı üzere, işçi hareketinin ve solun üzerine acımasızca gidiyor. Bununla birlikte, Xi'nin Çin'in devlet kapitalizmi niteliğini güçlendirmek istediği aşikâr. Üçüncü büyük depresyon döneminde dünya çapında neoliberalizmin törpülenmesi ve devletin ekonomideki ağırlığının artması dikkate alındığında Xi'nin devlet kapitalizmindeki ısrarı anlaşılır. Emperyalist devletler dahil 1980'lerden beri neoliberal politikalar uygulayan çok sayıda devlet depresyondan çıkmak için ekonomiye kapsamlı müdahaleler yapmak zorunda kaldı. Bu koşullarda normal olan şey Çin'de devletin ekonomideki rolünün azalması değil artması.

Xi döneminde devlet ekonomiye müdahale ederken sermayenin finansal spekülasyoncu kanadını zayıflatmaya ve teknolojik inovasyona ağırlık veren kanadını güçlendirmeye özen gösterdi. "Çin'in Warren Buffet'ı" lakabıyla bilinen Fosun International Limited'in CEO'su Guo Guangchang (Guo Guangçang) 2015'te birkaç kez gözaltına alındı. Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu, Haziran 2017'de HNA, Fosun International Limited, Dalian Wanda Group ve (yukarıda spekülasyonlarına değindiğimiz) Anbang Insurance Group şirketlerini "sistemik risk" ilan etti ve yurtdışındaki yatırımlarına yönelik inceleme başlattı. Şubat 2018'de Anbang kamulaştırıldı ve CEO'su Wu Xiaohui (Vu Şiaohuey) tutuklandı.⁷⁶

Operasyonlar Çin'in teknoloji şirketlerine ve dijital platformlarına da sıçradı. Bilindiği gibi, bu tip firmaların düzenlenmesine yönelik arayışlar ve bu çerçevede gündeme gelen yaptırımlar son dönemde kapitalist devletlerin ekonomiye artan müdahalesinin önemli bir boyutu haline geldi. ABD, Avrupa ülkeleri, Avustralya, Brezilya ve Hindistan'da Apple, Google, Facebook ve Uber gibi şirketlere piyasada tekel kurma, veri güvenliğini ihmal ve tüketici haklarını ihlal gerekçeleriyle büyük cezalar kesildi.⁷⁷ Çin devleti de aynısını yaptı. Xi'nin tavrının ayırıcı özelliği bu cezaların siyasi müdahale ve baskılarla iç içe geçmesi. Xi, devlet kapitalizminin gevşetilerek ekonominin daha fazla liberalleşmesini tavsiye eden yahut ÇKP'nin iktidar tekeli (ima yoluyla da olsa) sorgulayan burjuvalara tahammül edemiyor. Para cezalarını poliseye baskıyla harmanlayarak burjuvalara "ayağınızı denk alın" mesajı gönderiyor. ÇKP üyesi burjuvaların en ünlüsü, Alibaba online alışveriş site-

76 Rithmire ve Chen, s. 1049.

77 Federal Trade Commission, "FTC Imposes \$5 Billion Penalty and Sweeping New Privacy Restrictions on Facebook", 24 Temmuz 2019, <https://www.ftc.gov/news-events/news/press-releases/2019/07/ftc-imposes-5-billion-penalty-sweeping-new-privacy-restrictions-facebook> (erişim tarihi: 27 Eylül 2022); Foo Yun Chee, "Google Loses Challenge Against EU Antitrust Decision, Other Probes Loom", 14 Eylül 2022, <https://www.reuters.com/technology/eu-courts-wed-ruling-record-44-bln-google-fine-may-set-precedent-2022-09-14/> (erişim tarihi: 27 Eylül 2022); Sankalp Phartiyal, "Google Fined \$113 Million in Second India Antitrust Penalty", 25 Ekim 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-10-25/india-antitrust-body-fines-google-113-million-over-app-store> (erişim tarihi: 10 Kasım 2022); "Brazil Court Fines Apple, Orders to Sell iPhone With Charger", 13 Ekim 2022, <https://www.reuters.com/legal/brazil-court-fines-apple-orders-sell-iphone-with-charger-2022-10-13/> (erişim tarihi: 10 Kasım 2022); Aoife White, "Apple Prefers Fine to Obeying Antitrust Order, Vestager Says", 23 Şubat 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-23/apple-prefers-fines-to-obeying-antitrust-order-vestager-says> (erişim tarihi: 10 Kasım 2022); Josh Taylor, "Uber Faces \$26m Fine in Australia Over Misleading Cancellation Warnings and Taxi Fare Estimates", 26 Nisan 2022, <https://www.theguardian.com/australia-news/2022/apr/26/uber-faces-26m-fine-in-australia-over-misleading-cancellation-fee-charges-and-taxi-fare-estimates> (erişim tarihi: 10 Kasım 2022).

sinin, Alipay online ödeme uygulamasının ve Ant şirketler grubunun sahibi, Çin'in bir numaralı zengini Jack Ma'nın başına gelenler bunun en çarpıcı örneği. Ma, Ekim 2020'de Çin Halk Bankası'nın ev sahipliğini yaptığı bir toplantıda devlet bankalarının küçük ve orta ölçekli özel şirketlere kredi konusunda cimri davrandığını, gereğinden fazla koşul ileri sürdüğünü, devletin aşırı müdahalesiyle dijital finans sektörünün kısıtlandığını söyledi. Xi'nin bu açıklamaya cevabı sert oldu. Söz konusu konuşmayı izleyen üç ay boyunca Ma ortadan kayboldu. Ev hapsinde tutulduğu dedikoduları ayyuka çıktı. Ant Grubu'nun Şanghay ve Hong Kong borsalarında yapacağı 34 milyar dolarlık halka arz işlemi son dakikada iptal edildi. Nisan 2021'de Alibaba'ya tekelci pratikleri gerekçesiyle 2.8 milyar dolar ceza kesildi. Bu süreçte Ant Grubu'nun hisseleri ciddi değer kaybetti. Neticede Ma'nın sesi kesildi.⁷⁸

Başka şirketler de benzer uygulamalarla karşılaştı. Online ulaşım platformu ("Çin'in Uber'i" denebilir) Didi firmasına veri güvenliğini ihlal ettiği gerekçesiyle Temmuz 2022'de 1 milyar 190 milyon dolar ceza kesildi.⁷⁹ Bir kısmı Amerikan borsalarında işlem gören online eğitim kurumlarına gerçek dışı reklam yaptıkları gerekçesiyle 2021'de peş peşe ağır para cezaları kesildi. Ocak 2013'te Pekin'de bir hayır kurumunun gıda israfına karşı başlattığı kampanya kısa süre içinde Xi'nin liderliğinde "Temiz Tabak" adlı ulusal bir kampanyaya dönüştü. Nisan 2021'de gıda israfına karşı bir yasa çıkarıldı. Kampanya sırasında lüks restoranlarda ziyafet veren bürokratlar hedefe kondu, çektikleri videolarda büyük miktarda gıdayı görgüsüzce israf ederek şovlar yapan sosyal medya fenomenlerinin kulağı çekildi.⁸⁰ Xi, tüm bu uygulamalarıyla haksız kazançlarla, görgüsüz zenginlerle mücadele eden, eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya uğraşan, halkı düşünen bir lider imajı çizerek alt sınıflar nezdinde rıza üretmeye çalıştı.

Politik motivasyonu daha net olan tasfiyeler de yaşandı. Örneğin yukarıda anılan ultra-zenginlerin Taishan Kulübü'nün 2021'de kendini tasfiye etmesi sağlandı.⁸¹ Çin'de eski kuşak parti-devlet yöneticilerinin yine üst düzey konumlara yükseltilen çocuklarına "prens" lakabı takılıyor. Tasfiye ettiği rakibi Bo Xilai'nın babası gibi Xi Jinping'in babası da eski parti-devlet yöneticisiydi. Partide, devlette, iş dünyasında ve akademide çok sayıda prens var. Partinin ak saçlılarından farklı olarak, bu prenslerden bazıları yalnızca ekonomik anlamda değil siyasi anlamda da liberal bir çizgiyi savunuyorlar, ÇKP'yi bazen sert biçimde eleştiriyorlar. Bu prenslerden bir kısmı Xi'nin hışmına uğradı. "Çin'in Donald Trump'ı" lakabıyla bilinen emlak ba-

78 Shuli Ren, "Jack Ma's Blunt Words Just Cost Him \$35 Billion", 3 Kasım 2020, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-11-03/jack-ma-s-blunt-china-bank-talk-cost-ant-its-35-billion-ipo> (erişim tarihi: 7 Kasım 2022); Sam Peach, "Why Did Alibaba's Jack Ma Disappear for Three Months?", 20 Mart 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-56448688> (erişim tarihi: 7 Kasım 2022); Zheping Huang, "Alibaba's First Sales Miss in Two Years Shows Crackdown Toll", 3 Ağustos 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-08-03/alibaba-sales-miss-in-sign-spending-has-yet-to-pay-off> (erişim tarihi: 7 Kasım 2022).

79 Evelyn Cheng, "China Fines Didi More Than \$1 Billion for Breaking Data Security Laws", 21 Temmuz 2021, <https://www.cnbc.com/2022/07/21/china-fines-didi-more-than-1-billion-for-breaking-data-security-laws.html> (erişim tarihi: 7 Kasım 2022).

80 Bella Huang ve Amy Qin, "Xi Declares War on Food Waste, and China Races to Tighten Its Belt", 21 Ağustos 2020, <https://www.nytimes.com/2020/08/21/world/asia/china-food-waste-xi.html> (erişim tarihi: 4 Kasım 2022).

81 Zheng, "Taishan Club"; Yuan, "Taishan Club".

ronu Ren Zhiqiang (Ren Cıçiang) bunların en ünlüsü. Xi iktidara gelir gelmez Ren ile uğraşmaya başlamıştı. Wen Jiabao'nun serveti hakkında tek kelime haber yapmayan devlet televizyonu CCTV, Ren'in sahibi olduğu Huayuan emlak şirketinin devlete büyük miktarda vergi borcu olduğunu duyurunca Ren CCTV'ye "dünyanın en aptal domuzu" demişti. Ren açık sözlülüğü nedeniyle halk (özellikle de orta sınıflar) arasında çok popüler bir figürdü. Sosyal medya platformu Weibo'da 37 milyon takipçisi vardı. Ren "halkın devleti ne zamandan beri partinin devleti haline geldi?" diyerek Xi'yi hedef alınca Weibo hesabı kapatıldı. Ren'in Şubat 2020'de yayımladığı bir blog yazısında Xi'nin Wuhan (Vuhan) kentinde patlak veren COVID-19 salgınına karşı aldığı önlemleri alaya alması bardağı taşıran son damla oldu. Ren, dezenformasyon suçlamasıyla 18 yıl hapis cezasına çarptırıldı.⁸² Prens kuşağının bir diğer ünlü temsilcilerinden (kadın olduğu için "prenses" demek daha doğru), ÇKP'ye bağlı Merkezi Parti Okulu'nun Parti İnşası Merkezi'nde profesör olan Cai Xiang (Say Şiang) ise önce Ren Zhiqiang'ı savunarak şimşekleri üzerine çekti, ardından Xi'ye "mafya babası" dediği bir telefon tapesi medyaya sızınca partiden atıldı; halen ABD'de sürgünde yaşıyor.⁸³

Pandemiyle mücadelenin görkemli başarısı ve acıklı iflası

Xi dönemini ele alırken COVID-19 pandemisini es geçmek olmaz. Pandemiyle mücadele sırasında yapılanlar ve yapılamayanlar Xi iktidarının bakış açısını, gücünü ve zaafalarını net olarak ortaya koydu. Aralık 2019'da Wuhan'dan salgın haberleri gelmeye başladığında Çin devletinin ilk tepkisi haberi yayanları gözaltına almak, sosyal medyayı sansürlemek ve salgını inkâr etmek oldu. Resmi medya, salgın dedikodularının yalan olduğunu, halkı paniğe sevk etmeyi amaçladığını yazdı.⁸⁴ Mızrak çuvala sığmadığında Çin devleti konuya ciddiyetle yaklaştı. Ülkeye giriş-çıkışların sınırlanması, sokağa çıkma yasağı, nüfusun tamamına sık sık test yapma ve pozitif vakalı kişileri testleri negatife dönene kadar toplumdaki izole etme pratikleri derhal uygulamaya kondu. Nüfusu 10 milyonu aşkın Wuhan kentinde 76 gün süren başarılı bir kapanmayla salgının ilk dalgası sona erdirildi. Bu ilk aşamada devlet kurumları salgınla mücadelede halkı seferber etmeyi başardı.⁸⁵ Ayrıca, 2020'nin başından itibaren Çin devleti COVID-19 hakkında topladığı bilgileri dünyayla paylaşmaya, başta maske kullanımı olmak üzere bir dizi önlemin derhal uy-

82 Chris Buckley, "China's 'Big Cannon' Blasted Xi. Now He's Been Jailed for 18 Years", 22 Eylül 2020, <https://www.nytimes.com/2020/09/22/world/asia/china-ren-zhiqiang-tycoon.html> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

83 Jeremy Goldkorn, "Retired Professor Who Called Xi Jinping 'Mafia Boss' Expelled from Party", 18 Ağustos 2020, <https://thechinaproject.com/2020/08/18/retired-professor-who-called-xi-jinping-mafia-boss-expelled-from-party/> (erişim tarihi: 9 Kasım 2022).

84 Çin devletine bağlı *Global Times* gazetesi, 1 Ocak 2020 tarihli haberinde Wuhan'da salgın olduğu dedikodusunu yayan 8 kişinin tutuklandığını duyurdu ("Seafood Market Closed After Outbreak of 'Unidentified' Pneumonia", 1 Ocak 2020, <https://www.globaltimes.cn/content/1175369.shtml> (erişim tarihi: 30 Aralık 2021)). 29 Ocak 2020'de söz konusu 8 kişinin kamuoyunu uyardıkları için takdire şayan olduğunu yazdı ("Eight Wuhan Residents Praised for 'Whistle-blowing' Virus Outbreak", 29 Ocak 2020, <https://www.globaltimes.cn/content/1177960.shtml> (erişim tarihi: 30 Aralık 2021)).

85 Yan Hairong, "Mode Switching: The State, Market, and Anti-Covid-19 Shadow of Socialism in China", *Dialectical Anthropology*, cilt: 44, 2020, s. 213-221.

gulanması yönünde uyarılar yapmaya başladı. Wuhan'daki kapanmanın başarıyla sonuçlanmasının özgüveniyle devlet salgının patlak verdiği her yerde sıfır vakaya ulaşana kadar kapanma uygulamayı pandemiyle mücadelede temel strateji olarak benimsedi. "Sıfır vaka" politikası adı verilen bu strateji, hem Xi'nin oluşturmaya çalıştığı sınıflar üstü lider imajının temel motiflerinden birine, hem de kapitalistleri ve bürokratları hizaya getirmeye yarayan bir enstrümana dönüştü. Bu sayede Xi liderliğindeki parti-devletin sermayenin kârlarına değil insan hayatına öncelik verdiği mesajı verildi. "Sıfır vaka" politikasının tavizsiz uygulanması partiye ve devlete sadakatin temel ölçütlerinden biri olarak tanımlandı. Bu çizgiden taviz verdiği düşünülen bürokratlar cezalandırıldı.⁸⁶

Tüm dünya pandemi nedeniyle 2020'de insani ve ekonomik yıkım yaşarken Çin sıfır vaka politikası sayesinde pandemiyle mücadelede en başarılı ülke haline geldi.⁸⁷ Wuhan karantinası sayesinde ülkenin geri kalanı pandemiden nispeten az etkilendi. Kişi başına milli gelir bakımından dünya ortalaması 2020'de %4.3 oranında azalırken, Çin'de %2 arttı. 2021'de dünya ortalaması %4.8, Çin'de %8 oldu.⁸⁸ Kısacası, Çin'in ekonomik performansı pandeminin ilk iki yılında dünyanın geri kalanından pozitif yönde ayrıştı. Çin şirketleri büyük miktarda maske, test kiti ve inaktif aşı üretmeyi başardılar. Nüfusun yaklaşık %90'ı aşılandı.⁸⁹ Çin devleti de yoksul ülkelere bol miktarda aşı ve maske hibe ederek pandemiye diplomatik fırsata çevirdi.⁹⁰

Ancak, 2021'nin sonlarından itibaren bu politikanın sınırları belli olmaya başladı. Moderna ve Pfizer-Biontech gibi Batılı şirketlerin geliştirdiği mRNA aşılarının Sinovac ve Sinopharm gibi Çin şirketlerinin geliştirdiği inaktif aşılar nazaran bağışıklık sağlamada çok daha başarılı olduğu kanaati yaygınlaştı.⁹¹ Mart 2020'de Çin'in Fosun Pharma şirketi ile Amerikan Pfizer şirketi arasında Pfizer-Biontech

86 William Zheng, "Beijing Punishes Dozens of Officials Over Latest Wave", *South China Morning Post*, 22 Mart 2022.

87 Çin'in pandeminin ilk dönemindeki başarısı hakkında bkz. Ertuğrul Oruç, "Koronavirüs Pandemisinde Türkiye", *Devrimci Marksizm*, no: 44, 2020, s. 22-24.

88 <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2021&locations=CN-1W&start=2019> (erişim tarihi: 11 Kasım 2022).

89 "Lockdown Pain Fails to Break Elderly Vaccine Resistance in China", 5 Temmuz 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-04/lockdown-pain-fails-to-break-elderly-vaccine-resistance-in-china> (erişim tarihi: 11 Kasım 2022).

90 Moritz Rudolf, "China's Health Diplomacy during Covid-19: The Belt and Road Initiative (BRI) in Action", 26 Ocak 2021, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/chinas-health-diplomacy-during-covid-19> (erişim tarihi: 7 Mart 2021).

91 Hong Kong'ta yapılan ve dünyaca ünlü tıp dergisi *Lancet*'te yayımlanan bir araştırmaya göre iki doz inaktif CoronaVac aşısı, iki doz Pfizer-Biontech mRNA aşısına nazaran bağışıklık yaratmakta çok etkisiz kalıyor. Ancak, her iki aşı da üç doz yapıldığında aralarındaki etki farkı kapanıyor. Bu çalışmanın bulgularının ileride başka araştırmalar tarafından sorgulanıp sorgulanmayacağını kestirmek imkânsız. Ancak, bu çalışmayı kesin doğru kabul etsek bile sonuç değişmiyor. Araştırmanın hakem sürecinden önceki versiyonu 22 Mart 2022'de, hakem sürecinden geçmiş hali ise 15 Temmuz 2022'de yayımlandı (Martina E McMenamin, Joshua Nealon, Yun Lin, Jessica Y Wong, Justin K Cheung, Eric H Y Lau, Peng Wu, Gabriel M Leung, Benjamin J Cowling, "Vaccine Effectiveness of One, Two, and Three Doses of BNT162b2 and CoronaVac Against COVID-19 in Hong Kong: A Population-based Observational Study, *Lancet Infectious Diseases*, cilt: 22, no: 9, 2022, s. 1435-1443). Çin devleti daha 2020 senesinde mRNA aşısının gerekliliğini kabul ederek yerli şirketlerin bu yöndeki projelerini desteklemeye başlamıştı. Uzun ve geniş çaplı karantinalar da yine aynı bağlamda benimsendi. Dolayısıyla, *Lancet*'te yeni yayımlanan çalışmanın bulguları burada çizdiğimiz tabloyu değiştirmiyor.

mRNA aşısının Çin'e ithalini sağlayacak bir anlaşma yapıldı. Xi yönetimi bu anlaşmayı onaylamadı.⁹² Bunun yerine, Çin'in yerli şirketlerinin mRNA aşısı üretmesini öngören, ekonomik milliyetçi, ithal ikameci bir politika benimsendi. Bir yandan resmi medya aracılığıyla Çin'in inaktif aşılarının Batı'nın mRNA aşılardan daha etkili olduğu safsatası yayılırken,⁹³ diğer yandan Çinli firmalara mRNA aşısı geliştirme görevini verildi.⁹⁴ En az sekiz Çin şirketinin mRNA aşısı geliştirmeye çalıştığı biliniyor.⁹⁵ Ancak, Çin'in resmi makamları bugüne kadar tek bir yerli mRNA aşısına dahi kullanım izni vermiş değil. Batılı mRNA aşıları 2021'de dünya çapında birkaç doz uygulanırken Çin menşeli mRNA aşısı ilk kez Eylül 2022'de (Çin'den değil, Endonezya'dan!) kullanım onayı alabildi.⁹⁶ Ayrıca, Moderna firması Çin'in mRNA aşısı konusunda bilgi ve teknoloji paylaşma talebini reddetti.⁹⁷

Çin halkının etki düzeyi düşük olduğu düşünülen inaktif aşılarla bağımlı kalması, yönetimi her yeni salgında uzun kapanmalar uygulamaya mecbur hale getirdi. Bu durum, 2022'de ülkeyi ekonomik olarak sıkıştırmaya başladı. En önemli metropollerden biri olan Şanghay Nisan ve Mayıs'ta kapanmak zorunda kaldı.⁹⁸ Başka kentlerde de uzun süreli kapanmalar yaşandı. Bu çıkışsızlık hali halkın tahammül sınırını fazlasıyla zorladı. Kısacası, Xi'nin esneklikten yoksun aşı milliyetçiliği Çin'in bilim ve teknolojide Batı'dan hâlâ çok geride olması gerçeğine toslayarak başarısızlığa uğradı. Bir yarı-çevre ülkesi olan Çin'in emperyalistler ligine çıkmasının zorluğu bu vesileyle bir kez daha görüldü. Bu konuya yazının sonunda, Kasım 2022 eylem dalgasını analiz ederken tekrar döneceğiz.

Kuşak Yol Girişimi, Made in China 2025 ve emperyalizmin yanıtı

İç çelişkileri özetledikten sonra nihayet dış çelişkilere geçebiliriz. Üçüncü büyük depresyonun başlamasından sonra başta ABD sermayesi ve devleti olmak üzere emperyalizm ile Çin'in yarı-çevre kapitalizmi arasındaki çelişkilerin arttığını yukarıda kaydetmiştik. Xi'nin damgasını taşıyan iki strateji, bu çatışmayı bir üst seviyeye çıkardı. Bunlardan ilki olan, 2013'te kurulan Kuşak-Yol Girişimi (KYG), Avrasya, Afrika ve Latin Amerika arasındaki ulaşım ve lojistik altyapısını geliştire-

92 Yvaine Ye, "China's First mRNA Vaccine Is Close— Will That Solve Its COVID Woes?", 27 Haziran 2022, <https://www.nature.com/articles/d41586-022-01690-3> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

93 "Chinese Media Criticise Pfizer COVID-19 Vaccine, Tout Local Shots", 20 Ocak 2021, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-vaccine-china-idUSKBN29P1HT> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

94 Eleanor Olcott, "China Rushes to Develop mRNA Vaccine As Doubts Grow Over Local Jabs", 6 Ocak 2022, <https://on.ft.com/3EYJOGI> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

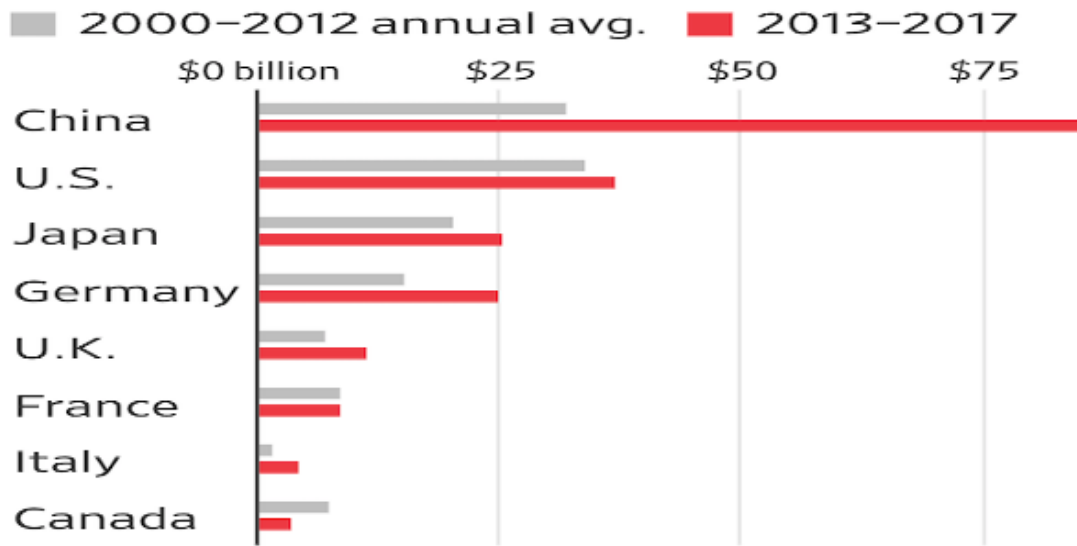
95 Hu Yuwei, "CanSinoBIO's COVID-19 mRNA Vaccine Receives Approval for Clinical Trial Application in China", 4 Nisan 2022, <https://www.globaltimes.cn/page/202204/1257491.shtml> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

96 Alexandra Stevenson, "China Gets Its First mRNA Vaccine Approval. In Indonesia.", 30 Eylül 2022, <https://www.nytimes.com/2022/09/30/business/china-mrna-covid-vaccine-indonesia.html> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

97 Sun Yu, Eleanor Olcott ve Donato Paolo Mancini, "Moderna Refused China Request to Reveal Vaccine Technology", 2 Ekim 2022, <https://on.ft.com/3dSUFV2> (erişim tarihi: 2 Ekim 2022).

98 "Shanghai Eases Covid Restrictions As Two-month Lockdown Ends", 1 Haziran 2022, <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20220601-shanghai-eases-covid-restrictions-as-two-month-long-lockdown-ends> (erişim tarihi: 1 Kasım 2022).

rek Çin'in hammaddelere erişimini kolaylaştırmayı ve ihracatını artırmayı hedefliyor. KYG çerçevesinde 2015'te kurulan ve finansmanının üçte biri Çin tarafından karşılanan Asya Altyapı Yatırım Bankası, çevre ve yarı-çevre ülkelerinin altyapı yatırımları için gereksindiği krediler konusunda öteden beri söz sahibi olan ABD kontrolündeki Dünya Bankası'na alternatif olmayı amaçlıyor. Bugüne kadar 146 ülke KYG'ye katıldı.⁹⁹ Ancak, Türkiye dahil olmak üzere bu ülkelerin çoğunun "Çin yanlısı" olmadığını, ABD-Çin rekabetinden yararlanarak Çin'den ucuz kredi ve hibe alma peşinde olduğunu akılda tutmak gerekiyor. KYG bir dizi önemli sorunla boğuşuyor. Çin devleti girişim kapsamında verdiği borçları tahsil etmekte büyük güçlüklerle karşılaşılıyor. Borç alan devletler, Batı ile yakınlaşma kartını kullanarak borç erteleme ve silme tavizleri koparıyorlar. Ekonomik durgunluğun da etkisiyle bu durum Çin'in devlet bütçesine ciddi bir yük bindirmeye başladı.¹⁰⁰ Dahası, Sri Lanka gibi örneklerde görüldüğü gibi, Çin devleti tahsil edemediği kredilerle inşa edilen altyapılara el koymaya yeltendiğinde Batı medyası ve devletleri tarafından "emperyalist" olmakla suçlanıyor. Çin bu suçlamalardan çekindiği için kolaylıkla geri adım atıyor.¹⁰¹

Source: AidData

Grafik 6. 2000-2017 Arasında Çin ve G7 Ülkelerinin Gerçekleştirdikleri Uluslararası Kalkınma Finansmanı (Milyar Dolar)¹⁰²

2015'te ilan edilen "Made in China 2025" stratejik planı Xi'nin emperyalizmle

99 "China and Nicaragua Sign MoU To Push BRI Cooperation", 13 Ocak 2022, <https://www.globaltimes.cn/page/202201/1245805.shtml> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

100 Lingling Wei, "China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later", 26 Eylül 2022, <https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638> (erişim tarihi: 26 Eylül 2022).

101 Deborah Brautigam ve Meg Rithmire, "The Chinese 'Debt Trap' Is a Myth", 6 Şubat 2021, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2021/02/china-debt-trap-diplomacy/617953/> (erişim tarihi: 9 Şubat 2021).

102 a.g.e.

rekabet etmek için attığı en önemli adım oldu. Bu plan Çin'in yarı-kalifiye ve ucuz işgücüne dayalı, düşük teknoloji ve düşük katma değerli üretimden kalifiye işgücüne dayalı, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli üretime geçmesini amaçlıyor. Bu çerçevede başta yarı-iletkenler (mikroçipler) olmak üzere “ana materyaller” olarak belirlenen ürünlerde ülkenin kendine yeterlik oranının 2025'te %70'e çıkarılması, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümü olan 2049'da dünya teknoloji piyasasına hâkim olması hedefleri kondu.¹⁰³ Teknolojik üstünlüğün emperyalizmin belirleyici özelliklerinden biri olduğu dikkate alındığında,¹⁰⁴ Çin devletinin (adını elbette böyle koymasa da) emperyalist lige çıkmayı hedeflediği anlaşılır.

Emperyalistler, “Made in China 2025” ve Kuşak Yol Girişimi'ne sert yanıt verdiler. Donald Trump 6 Temmuz 2018'de Çin'den gelen 34 milyar dolar tutarındaki ürüne %25 oranında ek gümrük vergisi koyarak ticaret savaşını başlattı. İzleyen dönemde peş peşe ek gümrük vergileri kondu.¹⁰⁵ Huawei ve ZTE gibi Çin'in yüksek teknoloji üretim yapan öncü şirketlerini zayıflatmaya yönelik önemli adımlar atıldı. İran ve Kuzey Kore'ye yönelik ABD yaptırımlarına uymadığı gerekçesiyle ZTE şirketi ABD'ye 1 milyar 190 milyon dolar tazminat ödemeye mahkûm edildi.¹⁰⁶ Aynı gerekçeyle ABD'nin şikâyeti sonucunda Huawei şirketinin kurucusunun kızı ve üst düzey yöneticisi Meng Wanzhou (Ming Vanco) 2018-2021 arasında Kanada'da ev hapsinde tutuldu.¹⁰⁷ ABD, Huawei'i 2019'da kara listeye aldı, başta mikroçipler olmak üzere kilit teknolojilerin bu şirkete satışını yasakladı.¹⁰⁸

Joe Biden, Trump'ın başlattığı savaşı daha üst bir seviyeye taşıdı. 7 Ekim 2022'de dünyanın neresinde olursa olsun ABD teknolojisi kullanılarak üretilen mikroçiplerin Çinli şirketlere satışı için ABD'den izin alınması şartını getirdi. Bu yasak kapsamında ABD vatandaşlarının ve yeşil kart sahiplerinin Çin'deki mikroçip üretiminde çalışmalarının önüne engeller kondu.¹⁰⁹ ABD'nin mikroçip alanındaki muazzam gücü göz önünde bulundurulduğunda, bu kararın Çin'e yönelik kapsamlı

103 James McBride ve Andrew Chatzky, “Is ‘Made in China 2025’ a Threat to Global Trade?”, 13 Mayıs 2019, <https://www.cfr.org/backgrounder/made-china-2025-threat-global-trade> (erişim tarihi: 21 Aralık 2021).

104 Emperyalizmin teknoloji boyutu ve Çin kapitalizminin emperyalist olmayan karakteri hakkında ufuk açıcı bir inceleme için bkz. Sam King, *Imperialism and the Development Myth: How Rich Countries Dominate in the Twenty-First Century*, Manchester: Manchester University Press, 2021. Çin'in yarı-çevre karakteri hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Minqi Li, “China: Imperialism or Semi-Periphery?”, 1 Temmuz 2021, <https://monthlyreview.org/2021/07/01/china-imperialism-or-semi-periphery/> (erişim tarihi: 12 Ekim 2021). Emperyalist olan ve olmayan ülkeler arasındaki farklılıklar hakkında ayrıca bkz. Levent Dölek, “Rus Emperyalizmi Efsanesi: Ukrayna Savaşında Tarafsızlık Politikası Neden Yanlıştır” (Bu sayıda).

105 “US-China Trade War Timeline: Key Dates and Events Since July 2018”, 29 Ağustos 2021, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3146489/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018> (erişim tarihi: 21 Aralık 2021).

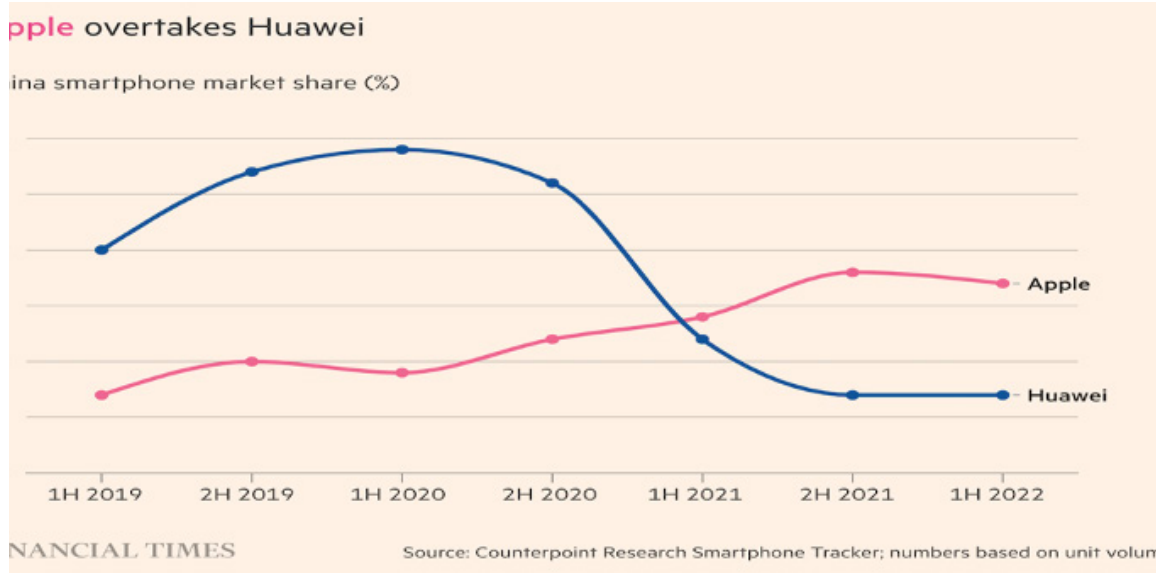
106 Paul Mozur ve Cecilia Kang, “U.S. Fines ZTE of China \$1.19 Billion for Breaching Sanctions”, 7 Mart 2017, <https://www.nytimes.com/2017/03/07/technology/zte-china-fine.html> (erişim tarihi: 21 Aralık 2021).

107 “Huawei Executive Meng Wanzhou Freed By Canada Arrives Home in China”, 25 Eylül 2021, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58690974> (erişim tarihi: 21 Aralık 2021).

108 “US-China Trade War Timeline.”

109 Alan Beattie, “Biden Goes It Alone in His Trade Assault on China”, 20 Ekim 2022, <https://on.ft.com/3MJC9BE> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

bir ambargo anlamına geldiği anlaşılır. Emperyalizmin baskısının Çin'in teknoloji atılımı üzerindeki olumsuz etkisi şimdiden belli olmaya başladı. Henüz birkaç yıl önce Apple'ın hâkimiyetini sarsacağı söylenen Huawei, ABD'nin 2019'dan itibaren uyguladığı yaptırımlar nedeniyle önüne koyduğu 5G modernizasyonu hedeflerini gerçekleştiremedi ve Çin'in iç pazarında dahi Apple karşısında geriledi.¹¹⁰

Grafik 7. 2019-2022 Arasında Çin Telefon Piyasasında Apple ve Huawei'in Konumu¹¹¹

Emperyalist devletler, ekonomik savaşa paralel olarak Çin'e yönelik kapsamlı bir askeri/jeopolitik kuşatmayı örgütlüyorlar. 2007'de ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan'ın katılımıyla kurulan "Dörtlü Güvenlik Diyalogu" (*Quadilateral Security Dialogue*, Quad) Çin tarafından "Asya-Pasifik NATO'su" diye tanımlanmıştı.¹¹² Ancak, Quad kısa ömürlü olmuş, somut işbirliğine dönüşmemişti. 2017'de Trump tarafından yeniden canlandırılan Quad paketi, 2020'den beri zirve toplantılarına Brezilya, Güney Kore, İsrail, Vietnam ve Yeni Zelanda'yı da dahil ederek genişleme arayışına girdi.¹¹³ ABD, Britanya ve Avustralya 2021'de Hint-Pasifik bölgesinde Çin'e karşı Aukus paktını kurdular.¹¹⁴ Daha önemlisi, NATO Çin'i hedefe oturttu. 14 Haziran 2021'deki Brüksel Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde Çin'in "hırslarının

110 Qianer Liu, "Huawei to Relaunch 5G Phone Despite US Sanctions", 6 Ekim 2022, <https://on.ft.com/3Ep3nvc> (erişim tarihi: 6 Ekim 2022).

111 Patrick McGee ve Ryan McMorro, "Apple's Bargain with Beijing: Access to China's Factories — and Consumers", 8 Kasım 2022, <https://on.ft.com/3DRqgp5> (erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

112 Yao Zeyu ve Zhang Tengjun, "US Attempt to Upgrade Quad to an Asia-Pacific NATO Destined to Fail", 23 Mayıs 2022, <https://www.globaltimes.cn/page/202205/1266370.shtml> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

113 Jagannath Panda, "Making 'Quad Plus' a Reality", 13 Ocak 2022, <https://thediplomat.com/2022/01/making-quad-plus-a-reality/> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

114 "Aukus: UK, US and Australia Launch Pact to Counter China", 16 Eylül 2021, <https://www.bbc.com/news/world-58564837> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

ve iddialı davranışının kurallara dayalı uluslararası düzene ve İttifak güvenliğiyle ilgili alanlara yönelik sistemik meydan okuma” anlamına geldiği söylenirken,¹¹⁵ 29 Haziran 2022’deki Madrid Zirvesi’nin sonuç metninde “çıkarlarımıza, güvenliğimize ve değerlerimize meydan okuyan ve kurallara dayalı uluslararası düzeni baltalamaya çalışan Çin Halk Cumhuriyeti dahil [bazı devletlerin] sistemik rekabeti ile karşı karşıyayız” deniyor.¹¹⁶

Kuşak-Yol Girişimi’nin çevre ve yarı-çevre ülkelerini Çin’e yakınlaştırmasını engellemek için alternatif bir küresel yatırım çerçevesi oluşumu da gündemde. ABD, Japonya ve Avustralya bu amaçla Kasım 2019’da “Mavi Nokta Ağı”nı (*Blue Dot Network*) kurdular.¹¹⁷ ABD, Almanya, Britanya, İtalya, Japonya, Kanada ve Fransa’yı bir araya getiren Temmuz 2021 tarihli G7 zirvesinde “Daha İyi Bir Dünya İnşa Et” (*Build Back Better World*, B3W) adında yeni bir girişim kuruldu.¹¹⁸

Ukrayna Savaşı sonrasında Rusya ile olan ekonomik ve siyasi ilişkilerini sürdürmesi nedeniyle de Çin hedefe kondu.¹¹⁹ Nihayet, 1996’da Çin ile ABD’yi savaşın eşiğine getiren Tayvan meselesi yeniden kaşınmaya başlandı. ABD Temsilciler Meclisi başkanı Nancy Pelosi’nin Ağustos 2022’deki Tayvan ziyareti, ABD’nin Tayvan’ın bağımsızlığını tanıma konusunda bir egzersiz olarak okunabilir.¹²⁰ Xi Jinping, bunun olması halinde Tayvan’ı anakaraya bağlamak için savaşa girmekten kaçınmayacağını birkaç kez ilan etti.¹²¹ Sincan’ın Kuşak-Yol Girişimi bağlamındaki stratejik önemi, Tibet’in Çin-Hindistan sınır ihtilafı bakımından kritik bir bölge olması da akılda tutulmalı. Çin devletinin bu alanlardaki baskıcı tutumu emperyalistlerin eline ciddi bir koz verdi. Batı basını ve hükümetleri son yıllarda bu konularda ciddi bir propaganda taarruzuna giriştiler.

20. Kongre’nin önemi

Xi, ÇKP 20. Kongresi’ne yukarıda açıklanan sorunların gölgesinde girdi. Kongreden temel beklentisi “iki dönem kuralı” olarak anılan görev süresi sınırlamasını tamamen ortadan kaldırarak sağlığı elverdiği müddetçe parti-devletin başında kal-

115 NATO, “Brussels Summit Communiqué”, 14 Haziran 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

116 NATO, “Madrid Summit Declaration”, 29 Haziran 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

117 Kaush Arha, “A Hidden Key to the G7’s Infrastructure Ambitions: Blue Dot Network”, 12 Haziran 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-hidden-key-to-the-g7s-infrastructure-ambitions-blue-dot-network/> (erişim tarihi: 1 Mart 2022).

118 Mordechai Chaziza, “The ‘Build Back Better World’: An Alternative to China’s BRI for the Middle East?”, 20 Temmuz 2021, <https://www.mei.edu/publications/build-back-better-world-alternative-chinas-bri-middle-east> (erişim tarihi: 12 Kasım 2021).

119 “‘Gigantic Mistake’: Biden Warned China’s Xi Over Aiding Russia”, 19 Eylül 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/19/gigantic-mistake-biden-warned-chinas-xi-over-aiding-russia> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

120 Yılmaz Tan, “Çip Savaşından Askeri Gerilime Tayvan’da Ne Oluyor?”, 21 Eylül 2022, <https://gercekgazetesi1.net/uluslararası/cip-savasından-askeri-gerilime-tayvanda-ne-oluyor> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

121 Ben Blanchard ve Yimou Lee, “China’s Xi Threatens Taiwan with Force but also Seeks Peaceful ‘Reunification’”, 2 Ocak 2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-taiwan-idUSKC-N1OW04K> (erişim tarihi: 31 Ekim 2022).

manın yolunu açmaktı. Bilindiği gibi, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Stalin sonrasında benimsediği yönetim şekline benzer biçimde, Çin Komünist Partisi de Mao sonrasında kişi kültürüne dayalı tek adam yönetiminden bürokrasinin kolektif diktatörlüğüne geçiş yapmıştı. Bu geçişe önderlik eden Deng Xiaoping 1997'deki ölümüne kadar resmi yetkili olmadığı dönemlerde dahi partiyi ve devleti perde arkasından yönetmişti. Deng, bürokrasinin kolektif yönetiminin rejimin istikrarını sağlamak bakımından tek adam yönetimine nazaran daha uygun olduğuna inanıyordu. Bu nedenle, 1982'de anayasa değişikliğiyle cumhurbaşkanının görev süresinin iki dönemle, yani 10 yıllla sınırlanmasını sağladı. Ancak, Çin'de cumhurbaşkanlığı büyük ölçüde sembolik bir görevken esas yetkinin parti genel sekreterinin elinde bulunduğu akılda tutulmalı. Parti genel sekreterinin görev süresine dair herhangi bir kural konmadı. 1993'ten beri genel sekreterlik ve cumhurbaşkanlık görevleri aynı kişiler tarafından yürütüldüğü için iki dönem kuralının her iki makamı da bağladığı varsayıldı ama aslında tam bağlayıcı bir ikinci dönem kuralı hiçbir zaman olmadı. Bu nedenle, bir kuraldan ziyade teamülden söz edilebilir. Xi, 2018'de anayasayı değiştirip cumhurbaşkanı için konan görev süresi sınırını kaldırarak bu teamülü yok etmenin zeminini hazırlamıştı.¹²² O aşamadan itibaren görev süresi yasal bir mesele olmaktan çıkmış, parti-devleti içindeki iktidar mücadelesinin kritik bir cephesine dönüşmüştü.

Xi Jinping 20. kongreyi epeydir zayıflatmakta olduğu parti içindeki rakiplerine kesin bir darbe indirmenin fırsatı olarak görüyordu. Deng Xiaoping döneminden itibaren parti içindeki güç mücadelelerinde emekli kadroların çok etkili olduğunu bildiği için o kesimi zapturapt altına alması gerektiğinin farkındaydı. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hu Jintao Komünist Gençlik Örgütü kliğinin, Jiang Zemin ise Şanghay kliğinin şefi konumundaydı.¹²³ Bu nedenle, emekli liderlerin ve yöneticilerin susturulması Xi'nin ikbali açısından elzemdi. Tam da bu nedenle, ÇKP Merkez Komitesi Genel Ofisi ("Merkez Ofis" olarak da bilinir) kongreden altı ay önce "Yeni Dönemde Emekli Kadrolar Arasında Parti İnşasının Güçlendirilmesi" başlıklı bir yönetmelik yayımladı. Yönetmelik, emekli kadrolara "Parti Merkez Komitesi'nin genel politikalarını açık bir şekilde tartışmama, olumsuz siyasi görüşler yaymama, yasadışı toplumsal örgütlerin faaliyetlerine katılmama, eski otoritelerini veya konumlarını kendilerinin ve başkalarının çıkarları için kullanmama, her türlü yanlış düşünceye kararlılıkla karşı çıkma ve direnme" direktifini verdi.¹²⁴ Xi'nin hoşuna gitmeyen her türlü ifade bu kapsamda değerlendirilebileceği için yönetmelik esasında eski yöneticilere "susun" diyordu.

On yıldır sallanan yolsuzluk sopasına bir de konuşma yasağının eklenmesi emekli kadroların etkisini kırmaya yardımcı oldu. Ancak, bunun önemli bir istisnası var. ÇKP'nin en yaşlı kıdemli kadrosu olan, 105 yaşındaki Song Ping, Eylül ayında yayımladığı bir video mesajında reform ve dışa açılmanın "bugünkü Çin'in

122 Ling Li, "The Muddled Case Against Xi Jinping's Third Term", 31 Mart 2022, <https://blogs.lse.ac.uk/cff/2022/03/31/the-muddled-case-against-xi-jinpings-third-term/> (erişim tarihi: 11 Kasım 2022).

123 30 Kasım 2022'de Jiang Zemin'in öldüğü duyuruldu.

124 Guo Rui, "Retired Cadres Warned About 'Negative' Speeches", *South China Morning Post*, 17 Mayıs 2022.

kalkınma ve ilerlemesinin ve Çin rüyasının gerçekleştirilmesinin tek yolu” olduğunu söyledi. Hu-Wen ikilisinin liderliğe taşınmasında büyük rol oynayan Song’un bu sözleri, Xi’ye eski yönetimlerin çizgisinden sapmaması yönünde yapılan bir uyarı olarak yorumlandı.¹²⁵ Bu açıklamanın ertesinde eski kadroların Xi’yi devirmek için harekete geçtiği dedikoduları yayıldı. Kongrenin hemen öncesinde (ÇKP’nin sağ muhalefeti konumundaki, anakarada illegal faaliyet yürüten, özellikle Kuzey Amerika’da güçlü bir diaspora örgütüne sahip olan) Falun Gong örgütüne bağlı medyada Song Ping, Hu Jintao ve Wen Jiabao’nun Xi’ye karşı darbe girişiminde bulunduğu iddia edildi.¹²⁶ ABD kontrolündeki *Radio Free Asia*’nın websitesinde Hu-Wen ekibinin başarılı bir darbeye Xi’yi devirecekleri yazıldı.¹²⁷

Xi’nin 105 yaşındaki rakibi Song Ping 20. Kongre’de

Parti içindeki huzursuzluklara ilave olarak, kongreden üç gün önce yaşanan bir bireysel protesto 20. Kongre’yi gölgeledi. 13 Ekim’de Pekin’in göbeğindeki Sitong Köprüsü’ne bir eylemci tarafından iki pankart asıldı. Pankartların birinde şöyle deniyordu: “Yemek istiyoruz, kovid testi istemiyoruz; reform istiyoruz, Kültür Devrimi istemiyoruz; özgürlük istiyoruz, kapanma istemiyoruz; seçim istiyoruz, yöneticileri istemiyoruz. Haysiyet istiyoruz, yalan istemiyoruz. Vatandaş olun, köle olmayın.” Diğer pankart doğrudan Xi’yi hedef alıyordu: “Diktatör ve vatan haini Xi Jinping’i devirin.” Eylemci apar topar gözaltına alındı. Devletin dijital kontrolüne

125 Katsuji Nakawaza, “Analysis: 105-year-old Party Elder Sends Blunt Message to Xi”, 29 Eylül 2022, <https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/China-up-close/Analysis-105-year-old-party-elder-sends-blunt-message-to-Xi> (erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

126 Helen Davidson, “China Becomes ‘Hothouse’ of Intrigue Ahead of Crucial Communist Party Congress”, 26 Eylül 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/26/china-becomes-hothouse-of-intrigue-ahead-of-crucial-communist-party-congress> (erişim tarihi: 23 Ekim 2022).

127 Liang Jing, “胡温联手，习近平大势已去，二十大成功有望” (Hu ve Wen Güçlerini Birleştirdi, Xi Jinping Trendi Sona Erdi, 20. Ulusal Kongre’nin Başarısı Bekleniyor), 27 Eylül 2022, <https://www.rfa.org/cantonese/commentaries/lj/com-09272022094621.html?encoding=simplified> (erişim tarihi: 23 Ekim 2022).

Devrimci Marksizm 51-52

rağmen olay kısa süre içinde duyuldu. Haziran 1989'da Tiananmen Meydanı'nda tankların önüne dikilen göstericiye benzetilen eylemci, ülke çapında ciddi bir sempati uyandırdı.¹²⁸ Bu olay, sindirilmiş gibi görünen halkın öfkesinin beklenmedik bir anda patlayabileceğini gösterdi; kongrenin ardından yaşanan eylem dalgasının ilk sinyalini verdi.

Pekin'deki Sitong Köprüsü'ndeki tek kişilik eylem (13 Ekim 2022)

Xi'nin partiye hâkimiyet derecesinin test edileceği nokta partinin en üst organı olan, yedi kişilik Politbüro Daimî Komitesi seçimi idi. PDK'nin ikinci isminin (yani Devlet Konseyi'nin başına geçecek kişinin, başbakanın) kim olacağı sorusu önemliydi. Komünist Gençlik Örgütü'nün içinden gelen (ve dolayısıyla Hu-Wen ikilisine yakın olan) mevcut başbakan Li Keqiang, Xi'nin tek adamlığa yükselişini engelleyemese de belirli konularda özerk davranmaya, Xi'yi dengelemeye gayret ediyordu. Xi ise kendisini dengeleyecek bir başbakanla çalışmak istemiyordu. Bu nedenle, PDK'nin iki numarasının kim olacağı önemliydi. Bu görev için üç adayın adı geçiyordu. Xi'nin adayının Li Qiang (Li Çiang) olduğu bilinirken rakip fraksiyonların Hu Chunhua ve Wang Yang'ı (özellikle de Hu'yu) destekledikleri konuşuldu. Xi'nin Şanghay'daki COVID-19 salgınına iyi yönetemeyen Li Qiang'dan vazgeçip Hu Chunhua'yı tercih edip etmeyeceği merak konusuydu. Ancak, Xi kararını değiştirmede ve Li'yi PDK'nin iki numarası yaptı.¹²⁹ Kısacası, kongre Xi'nin parti üzerindeki hâkimiyetini perçinledi.

Kongreye dair değinilmesi gereken bir diğer nokta kadınlara parti yönetiminin

128 Christian Shepherd, "New Tank Man: Rare Protest in Beijing Marks Xi Jinping's Moment", 14 Ekim 2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/10/14/china-protest-sitong-bridge-haidian/> (erişim tarihi: 16 Ekim 2022).

129 Ceren Ergenç, "Çin'in Yeni 'İkinci Adam'ı Kim Olacak?", 30 Ağustos 2022, <https://www.evrensel.net/yazi/91509/cinin-yeni-ikinci-adami-kim-olacak> (erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

de sembolik de olsa yer verilmemesi. Bugüne kadar hiçbir kadın Politbüro Daimî Komitesi'ne seçilmedi. Ancak, daha geniş ve nispeten etkisiz bir organ olan Politbüro'ya kadınlar seçilebiliyordu. Önceki dört kongrenin aksine, 20. Kongre'de Politbüro'ya tek bir kadın üye dahi seçilmedi.¹³⁰

Hu Jintao kongre salonundan apar topar çıkarılırken Xi ve Li bakışlarını kaçırıyor (22 Ekim 2022)

Eski genel sekreter olduğu için kongre sırasında Xi'nin yanında oturan Hu Jintao'nun son gün apar topar salondan çıkarılması kongrenin en çok konuşulan anı oldu. Kameralara yansıyan görüntülerden Hu'nun önündeki bir dosyayı açmaya çalışırken önce partinin üçüncü adamı Li Zhanshu (Li Canşu) tarafından engellendiği, ardından karşı çıkmasına rağmen salondan çıkarıldığı anlaşılıyor. Bu esnada başta Xi Jinping olmak üzere salondakilerin umursamaz ve soğuk davrandığı görülüyor. Meselenin mahiyeti belki de hiçbir zaman ortaya çıkmayacak. Yine de, tam da emekli kadroların zapturapt altına alındığı bir esnada yaşanan bu hadise Xi'nin parti üzerinde mutlak hâkimiyet kurma çabasının sembollerinden birisi haline geldi.

Kişi kültü inşası çabası

Bu notların ardından kongre belgelerine geçebiliriz. Xi Jinping'in kongrenin ilk günü sunduğu rapor ile kongrenin son günü kabul edilen yeni Parti Tüzüğü, yazı boyunca tartıştığımız ekonomik ve siyasi meseleleri ve parti içi çekişmeleri yansıtan önemli belgeler. ÇKP genel sekreterlerinin kongrelere sundukları raporlarda önceki

¹³⁰ Alexandra Stevenson, "Leadership Changes Reveal That in China, Men Still Rule", 23 Ekim 2022, <https://www.nytimes.com/2022/10/23/world/asia/women-china-party-congress.html> (erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

yönetimlerin başarılarına vurgu yaptıktan sonra kendilerini övmeleri âdettendir. Bu kongrede de aynısı oldu. Xi, raporunda parti tarihini her aşamada yeni bir zirveye ulaşılan bir başarı hikayesi olarak sunuyor. Ancak, Xi âdet yerini bulsun diye yaptığı bu övgülerden sonra Hu-Wen yönetimine şu ağır eleştirileri yapıyor:

On yıl önce karşılaştığımız durum şuydu:

Reformda, dışa açılmada ve sosyalist modernleşmede büyük başarılar elde edilmişti ve yeni Parti inşası büyük projesinde dikkate değer ilerlemeler kaydedilmişti. Bütün bunlar, devam eden ilerlememiz için sağlam temeller, elverişli koşullar ve temel dayanaklar yaratmıştı.

Ancak aynı zamanda, bazıları yıllardır birikmekte olan, bazıları ise yeni ortaya çıkan bir dizi önemli konu ve sorun acil eylem gerektirmekteydi.

Parti içinde net bir anlayış ve etkili eylem eksikliğinin yanı sıra pratikte zayıf, içi boş ve sulandırılmış bir Parti liderliğine doğru bir kayma da dahil olmak üzere Parti liderliğini korumaya ilişkin birçok mesele vardı. Bazı Parti üyeleri ve yetkilileri siyasi inançlarında yalpalıyordu. Tekrarlanan uyarılara rağmen, bazı yerlerde ve departmanlarda anlamsız formaliteler, bürokratizm, hedonizm ve savurganlık devam etti. Ayrıcalık peşinde koşan zihniyetler ve pratikler ciddi bir sorun teşkil ediyordu ve epey şoke edici bazı yolsuzluk vakaları ortaya çıkarıldı.

Çin ekonomisi, akut yapısal ve kurumsal sorunlarla kuşatılmıştı. Kalkınma dengesiz, koordinasyonsuz ve sürdürülemezdi; geleneksel kalkınma modeli artık ilerlememizi sağlayamıyordu. Kurumlarda derinlere yerleşmiş bazı sorunlar ve yerleşik çıkarların oluşturduğu engeller giderek daha belirgin hale geliyordu.

Bazı insanlar Çin usulü sosyalist siyasi sisteme güven duymuyordu ve yasaların sıklıkla göz ardı edildiğini veya katı bir şekilde uygulanmadığını görüyorduk.

Paraya tapınma, hedonizm, benmerkezcilik ve tarihsel nihilizm gibi yanlış düşünce kalıpları yaygındı ve internet ortamında kullanılan söylemler düzensizlikle doluydu. Bütün bunların insanların düşünceleri ve kamuoyu üzerinde ciddi olumsuz etkisi oldu.

Halkın refahını sağlamak için yaptığımız çalışmalar zayıf halkalarla doluydu. Kaynak yetersizliklerinin ve çevresel yetersizliklerin ağırlaşması ve çevre kirliliği belirgindi.

Ulusal güvenliği korumaya yönelik sistemler ve birbirinden farklı önemli risklere yanıt verme kapasitemiz yetersizdi. Birçok eksiklik, ulusal savunmanın ve ordunun modernizasyonunu olumsuz etkiliyordu.

Hong Kong ve Makao'da "Tek Ülke, İki Sistem" politikasını uygulamaya yönelik kurumlar ve mekanizmalar yeterince gelişmemişti ve Çin, ulusal güvenliğine yönelik ciddi güçlüklerle karşı karşıya kalmıştı.

Bunlar karşılaştığımız sorunlardan sadece birkaçıydı. O zamanlar Partimizin içinde ve dışında birçok insan Partinin ve ülkenin geleceği için endişeliydi.¹³¹

Xi, konuşmasının devamında kendi döneminde bu sorunların çözümü için kararlı ve başarılı adımlar atıldığını ileri sürüyor. Bunun ardından iktidarını Mao ve Deng dönemlerinden sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin üçüncü önemli dönemi olarak sunuyor:

131 Xi Jinping, "Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive in Unity to Build a Modern Socialist Country in All Respects (Report to the 20th National Congress of the Communist Party of China)", 16 Ekim 2022", https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202210/t20221025_10791908.html (erişim tarihi: 25 Ekim 2022), s. 4-5.

1949’da Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana, özellikle reform ve dışa açılmanın 1978’de başlatılmasından bu yana onlarca yıllık araştırma ve pratiğimize ve ayrıca 18. Ulusal Kongre’den bu yana teori ve pratikte yapılan yeni atılımlara dayanarak, Çin modernleşmesini ilerletmeyi ve genişletmeyi başardık.¹³²

Kongrede kabul edilen yeni ÇKP Tüzüğü de Xi’yi parti tarihinin üçüncü önemli lideri olarak sunuyor: “Çin Komünist Partisi, eylem kılavuzları olarak Marksizm-Leninizm, Mao Zedong Düşüncesi, Deng Xiaoping Teorisi, Üç Temsil Teorisi, Kalkınmaya Bilimsel Bakış ile Yeni Bir Dönem için Çin Usulü Sosyalizm Hakkında Xi Jinping Düşüncesi’ni kullanıyor.”¹³³ Burada anılan “Üç Temsil Teorisi” Jiang Zemin’in, “Kalkınmaya Bilimsel Bakış” ise Hu Jintao’nun imzasını taşıyor. Ancak, Jiang ve Hu kendilerini Mao ve Deng ile bir tutmaya cüret etmemiş, fikirlerinin başına isimlerini ekleyip baş teorisyen rolüne soyunmamışlardı.¹³⁴ Xi ise kendi ismini Mao ve Deng’in yanına ilave ediyor, uzun süreceğini ima ettiği “Yeni Bir Dönem”e damga vurmayı hedefliyor. Bu yaklaşıma uygun olarak, Parti Tüzüğü Xi’yi parti önderliğinin özü/çekirdeği olarak tarif ediyor:

Parti üyeleri aşağıdaki yükümlülükleri yerine getirmelidir:

1) Marksizm-Leninizm, Mao Zedong Düşüncesi, Deng Xiaoping Teorisi, Üç Temsil Teorisi, Kalkınmaya Bilimsel Bakış ve Yeni Bir Dönem için Çin Usulü Sosyalizm Hakkında Xi Jinping Düşüncesi’ni özenle incelemek, Partinin çizgilerini, ilkelerini, politikalarını ve kararlarını incelemek ve Parti hakkında temel nitelikte bilgi edinmek, Parti tarihini incelemek, genel, bilimsel, yasal ve mesleki bilgilerini geliştirmek ve halka hizmet etme yeteneklerini güçlendirmek için gayretle çalışmak.

2) Siyasi bütünlüğü koruma, büyük resim terimleriyle düşünme, liderlik merkezini takip etme ve merkezi Parti liderliği ile uyum içinde olma ihtiyacına ilişkin bilinci güçlendirmek; Çin usulü sosyalizmin yoluna, teorisine, sistemine ve kültürüne güvenmek; Yoldaş Xi Jinping’in Parti Merkez Komitesi üzerindeki ve bir bütün olarak Parti içindeki merkezi konumunu korumak ve Merkez Komitesi’nin otoritesini ve onun merkezileşmiş, birleşik liderliğini desteklemek.¹³⁵

Kısacası, diğer kapitalist ülkelerdeki siyasi dönüşümlere paralel olarak, Xi Jinping üçüncü büyük depresyonun ve emperyalist kuşatmanın etkisiyle sarsılan Çin kapitalizmini istikrara kavuşturmak için tek adam rejimine mutlak itaat bekliyor.

Raporun dikkat çekici yönlerinden biri Çin’in “geleneksel kültür”üne sık sık olumlu atıf yapılması. Kapitalist restorasyona paralel olarak Marksizm ve komünizm içi boş semboller haline geldiği için parti-devleti Çin’in geleneksel kültüründen, özellikle de Konfüçyüsçülük gibi kültürel-ideolojik kaynaklardan beslenme-

132 a.g.e., s. 18.

133 “Constitution of the Communist Party of China (Revised and Adopted at the 20th National Congress of the Communist Party of China on October 22, 2022)”, 22 Ekim 2022, <https://news.cgt.com/news/files/Full-text-of-Constitution-of-Communist-Party-of-China.pdf> (erişim tarihi: 25 Ekim 2022), s. 1.

134 Hu’nun yaklaşımında orijinal bir yön olmadığı için bu normal olabilir. Ancak, Jiang’ın üç temsil teorisinin ÇKP’ye kapitalistlerin üye olmasına izin vererek Deng’in kapitalist restorasyoncu çizgisini siyasi bir çerçeveye kavuşturmak bakımından önemli bir rol oynadığı hatırlanmalı.

135 “Constitution of the Communist Party of China”, s. 18. Buradaki “büyük resim terimleriyle düşünmek” ifadesi “büyük resmin farkında olarak düşünmek” anlamına geliyor.

ye çalışıyor. Xi döneminde geleneksel kültür vurgusu eskisinden daha baskın hale geldi. Çin'in geleneksel kültürü yekpare bir bütün değil elbette; içinde birbiriyle çelişen unsurlar mevcut. Ancak, Xi'nin geleneksel kültürden kastettiği şey Çin'in imparatorluk tarihi boyunca pek çok hükümdarın ve 1930'lu ve 1940'lı yıllarda karşı-devrimci Guomindang'ın kültür politikası ile önemli paralellikler içeriyor. Geleneksel kültür referansı fakirin zengine, kadının erkeğe, astın üste itaatini, üsttekilerin ise alttakilere merhametini salık veren, hiyerarşik kültürün onaylanması anlamına geliyor.¹³⁶

Yukarıda Xi'nin on yılını değerlendirirken bir yandan işçi sınıfının kazanımlarını budadığını diğer yandan adil gelir dağılımı, fırsat eşitliği, sermayenin kuralsızlığıyla mücadele gibi temaları işleyerek işçiler üzerinde hegemonya kurmaya çalıştığını belirtmiştik. Xi'nin kongreye sunduğu rapor benzer bir tablo ortaya koyuyor. Örneğin “Gelir Dağılımı Sistemini İyileştirme” alt başlığını taşıyan bölümde önce “fırsat eşitliğini savunacağız, düşük gelirli olanların gelirini artıracacağız ve orta-gelir grubunu genişleteceğiz [...] düşük orta ve gelirli grupların üretim faktörlerinden daha fazla kazanabilmesini sağlamak için çeşitli yolları değerlendireceğiz” dendiğinden sonra bir sonraki sayfada “zorunlu emeklilik yaşı kademeli olarak yükseltilecek” deniyor.¹³⁷

Emperyalistleşme hedefi

Yukarıda Çin'in emperyalistler ligine çıkabilmek için yapmaya çalıştığı teknolojik atılımın içeriğini ve emperyalistler ile Çin arasındaki rekabete etkisini tartışmıştık. Xi raporunda “Çin'in bilimsel ve teknolojik inovasyon kapasitesi henüz yeterince güçlü değil”¹³⁸ gerçekçi tespitini yaptıktan sonra Çin kapitalizminin emperyalistleşmesi yolunda somut ve yakın vadeli hedefler koyuyor:

Çin'in 2035 yılı için genel kalkınma hedefleri şudur:

Ekonomik gücünü, bilimsel ve teknolojik kapasitesini ve bileşik ulusal gücünü ciddi biçimde artırmak, kişi başına milli geliri ciddi oranda artırarak orta düzeyde bir gelişmiş ülke seviyesine çıkarmak

Bilim ve teknolojiye yüksek düzeyde kendine yeterliğe ve güce kavuşarak dünyanın en inovatif ülkeleri arasına katılmak¹³⁹

Çin'i emperyalistleştirmek ulaşılması çok zor bir hedef. Emperyalizm çağında dünya ekonomisinin hiyerarşik yapısı giderek katılaştığı için yarı-çevreden merkeze doğru sıçramak oldukça güç. Putin'in Rusya'sı bunun en güncel örneği. Vladimir Putin, Rusya Federasyonu cumhurbaşkanı olduktan kısa süre sonra yayımladığı bir

136 Xi döneminde geleneksel Çin kültürünün öne çıkarılması konusunda bkz. Zi Yang, “Xi Jinping and China's Traditionalist Restoration”, *China Brief*, cilt: 17, no: 9, 7 Temmuz 2017, s. 9-13; Zhuoran Li, “The Sixth Plenum and the Rise of Traditional Chinese Culture in Socialist Ideology”, 19 Kasım 2021, <https://thediplomat.com/2021/11/the-sixth-plenum-and-the-rise-of-traditional-chinese-culture-in-socialist-ideology/> (erişim tarihi: 25 Kasım 2022),

137 Xi, “Hold High”, s. 40-41.

138 a.g.e., s. 12.

139 a.g.e., s. 19.

makalede ikinci döneminin sonunda (yani 12 yıl içinde) Rusya'nın kişi başına milli gelirini (o dönem Avrupa Birliği'nin en fakir ülkesi olan) Portekiz seviyesine çıkarma hedefini koymuştu. Portekiz ekonomisi 2010 avro borç krizi sırasında ciddi yara almasına rağmen Rusya ile arasındaki fark kapanmak bir yana daha fazla açıldı. 2021 yılı itibariyle Portekiz'in kişi başına milli geliri Rusya'nın iki katı.¹⁴⁰ Xi'nin 12 sene içinde Çin'i "orta düzeyde bir gelişmiş ülke seviyesine çıkarma" hedefi ile Putin'in tutmayan hedefleri birbirine benziyor. Putin kalkınma hedefini açıkladığında Rusya neredeyse 40 yıldır ekonomik durgunluğun içinde debelenen bir ülkedir. Xi ise benzer bir hedefi (2008 sonrasındaki ciddi yavaşlamaya rağmen) son 40 yıldır dünyanın en hızlı gelişen ekonomisi için koyuyor. Dolayısıyla, hedef zor olsa da imkânsız değil. Tam da bu nedenle emperyalizm ile Çin arasındaki rekabet hem ekonomik hem de askeri anlamda ciddi riskler barındırıyor.

Kasım 2022 eylem dalgası ve Çin Devrimi'nin geleceği: Sonuçlar ve olasılıklar

Lev Trotskiy, 1905 Devrimi'nin dersleri ışığında yazdığı *Sonuçlar ve Olasılıklar* başlıklı broşüründe kapitalizmin eşitsiz ve bileşik gelişiminden hareketle dünya devriminin geleceğine dair iddialı öngörülerde bulunmuştu. Trotskiy'e göre, kapitalizmin gelişme düzeyi ile proletaryanın bilinç düzeyi doğru orantılı değildi. ABD ve İngiltere gibi ileri kapitalist ülkelerde proletarya sayısal olarak çoğunlukta olmasına rağmen burjuva hegemonyasından kurtulamamıştı. Feodal ve kapitalist yapıların iç içe geçtiği, sanayisi az gelişmiş Rusya'da ise burjuvazi hegemonya kurmayı başaramamış, proletarya sayısal cılızlığına rağmen yüksek bir sınıf bilincine ulaşabilmişti. Trotskiy'e göre, büyük toprak sahiplerine ve çarlık rejimine göbekten bağlı Rus burjuvazisinin toprak reformu yapması ve imparatorluğun ezdiği uluslara kendi kaderlerini tayin hakkı vermesi mümkün değildi. Proletarya burjuvazinin bu siyasi zaafını kullanarak iktidarın yolunu açabilirdi. Trotskiy, bu tespitten hareketle proletaryanın Batı'dan önce Rusya'da iktidara geleceğini isabetle öngörmüştü. 1928'de yayımlanan *Sürekli Devrim* kitabında eşitsiz ve bileşik gelişme yasasını sömürge ve yarı-sömürge ülkelere uygulayan Trotskiy, feodalizmden kapitalizme geçişin çelişkileriyle sarsılan bu toplumlarda Rusya'dakine benzer devrimci gelişmelerin yaşanacağını saptamıştı. Bu öngörü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa'dan Çin'e ve Küba'ya uzanan devrimler zinciri tarafından doğrulandı.¹⁴¹

Bugünkü Çin'in koşulları Trotskiy'in kuramını geliştirdiği dönemdekenden epey farklı. Feodalizmden kapitalizme geçişin sancıları değil, Çin kapitalizminin içeride ürettiği sınıfsal çelişkiler ve önüne koyduğu emperyalistleşme hedefi ile mevcut emperyalist güçler arasındaki çelişkiler gündemde. Bu farka rağmen eşitsiz ve bileşik gelişme yasası Çin'de işlemeye devam ediyor. Kapitalist restorasyon tamamlanmış olmasına rağmen ortaya çıkardığı ekonomik ve siyasi dinamikler Çin'de burjuva hegemonyasının önüne ciddi engeller çıkarıyor. Lao Xie mahlaslı Çinli Marksist,

140 Michael Roberts, "Russia Under Putin", 15 Ağustos 2022, <https://thenextrecession.wordpress.com/2022/08/15/russia-under-putin/> (erişim tarihi: 1 Ekim 2022).

141 Lev Troçki, *Sürekli Devrim-Sonuçlar ve Olasılıklar*, İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1999.

2017’de kendisiyle yapılan bir mülakatta bu noktaya veciz biçimde işaret ediyor:

Bence asıl mesele Çin işçi sınıfının büyüklüğü ya da grevlerin sayısı değil. Yirminci yüzyılın başlarında, ABD’de Rusya’dakinden çok daha fazla sanayi işçisi ve grev vardı, ancak sosyal devrim sadece Rusya’da gerçekleşti. Bence Çin’in değeri, aynı anda birden fazla faktörün rol oynadığı [mevcut] durumunda yatıyor. [Çin’de] farklı toplumsal güçler ve sınıflar hâlâ şekillenmeye devam ediyor ve aralarındaki sınırlar, çıkarların dağıtımına ilişkin kurallar ve birbirleri hakkındaki anlayışları hâlâ değişiyor. Burjuva devleti ve ideolojisi, “sivil toplum” da dahil olmak üzere, henüz inşa ediliyor.¹⁴²

Lao Xie, Xi döneminin ayrıksı niteliklerini bu eşitsiz ve bileşik gelişme bağlamında şöyle tanımlıyor:

Başkan Xi, devlet inşasına (建设国家) başladı. Bundan önce Çin hükümeti, Deng Xiaoping’in piyasa reformlarından Başkan Hu’nun görev süresinin sonuna [2012’ye] kadar, genişletilmiş bir geçici hükümet gibiydi. Devlet inşası görevi sürekli erteleniyordu. Yavaş yavaş bir tür burjuva devleti ortaya çıktı, ama bir evin iskeleti gibiydi: bir çatısı vardı ama pencerelerinde cam yoktu ve içi hiç döşenmemişti. İnsanlar içeride yaşayabilir, hatta misafir davet edebilirler ama... “Bitmemiş burjuva devleti” dersek bu, burjuvazinin henüz oluşmadığı şeklinde, yanlış anlaşılabilir. O oluştu, ama özellikle manevi düzeyde [...] insanların zihnine henüz derinlemesine nüfuz edemedi. Uzun vadeli planlama için tam bir kurallar ve düzenlemeler seti henüz oluşturulamadı. Nihayet Başkan Xi uzun vadeli bir devlet kurmaya çalışıyor. Bu anlamda, Başkan Xi’nin kurucu baba (国父) olduğunu söyleyebilirsiniz. Yüzlerce yıl dayanabilecek bir şey inşa etmeye çalışıyor.¹⁴³

Xi’nin bu yazıda incelenen politikaları tam da böyle bir istikrar arayışını hedefliyor. Ancak, üçüncü büyük depresyonun yarattığı iç ve dış çelişkiler Xi’nin işini zorlaştırıyor. Söz konusu çelişkiler 2000’lerin başında ayağa kalkan Çin proletaryasına önemli olanaklar sunuyor:

Çin egemen sınıfının merkezinde yer alan grup, devlet iktidarını öngörülebilir gelecekte tekelleştirmeye devam etme niyetini açıkça ifade etti ve sınıfın diğer fraksiyonlarıyla olan çelişkilerinin “siyasi çoğulculuk” ilkeleri aracılığıyla sorunsuz bir şekilde çözülemeyeceğini saptadı. Aynı zamanda, bu grup eski kapitalist dünyadan aktif olarak bir şeyler öğrenmeye çalışıyor. Ve dünyanın geri kalanı gibi Çin de “küreselleşme”den geri çekilme dönemine giriyor. Uluslararası çıkarlar yeniden düzenleniyor. Tüm bu faktörler, Çin toplumunda çok sayıda iç gerilim yaratıyor. Toplum, her şeyin insanların doğal ve tartışılmaz kabul ettiği kurallara uygun olarak işlediği bir duruma henüz kavuşmamıştır. Çin’in sınıf mücadelesi bakımından özel, belki de benzersiz bir değer taşımasının nedeninin bu olduğunu düşünüyorum. Mesele sadece işçi sayısı veya grev olsaydı o zaman Hindistan, Endonezya veya Vietnam daha önemli olabilirdi; ancak başka hiçbir ülkede bugün Çin’de gördüğümüz türden fazla sayıda faktörün bileşkesi yok [...] Kesinlikle bir fırsat var. Çince “rüzgar ve su bir süre bir yöne doğru akar, sonra yön değiştirir”

142 “A State Adequate to the Task”, s. 285. Burada Lao Xie’nin ABD-Rusya karşılaştırmasında verdiği bilginin doğru olup olmamasından ziyade devrimci politikanın mekanik kavranışına yaptığı eleştiri ve eşitsiz ve bileşik gelişme vurgusu önemli.

143 a.g.e., s. 330-331.

(风水轮流转) diye bir söz var. Kapitalist iktidar eşi benzeri görülmemiş 25 yıllık bir istikrar döneminden sonra yalpalamaya (动摇) başladı.¹⁴⁴

20. Kongre'nin hemen ardından yaşanan (ve halen devam eden) sınıf mücadelesi ve halk hareketleri, Lao Xie'nin tespitlerini çarpıcı biçimde doğruluyor. Yaşanan mücadeleler, bu yazı boyunca üzerinde durduğumuz konuların (Çin kapitalizminin yarı-çevre karakterinin, üçüncü büyük depresyon döneminde sermaye ile emek arasında artan çelişkilerin, ağırlaşan Uygur ulusal sorununun ve Xi döneminde artan devlet şiddetinin) iç içe geçerek kristalize olduğu bir tabloyu ortaya koyuyor. Yukarıda açıkladığımız gibi, Çin devletinin uyguladığı kapanmalara dayalı "sıfır kovid" politikası, 2020 yılı boyunca ve 2021 başında Çin'i büyük bir halk sağlığı felaketinden ve ekonomik yıkımdan korumuştur. Ancak, güçlü bir aşılama programıyla desteklenmemesi durumunda bu stratejinin iflas edeceği açıktır. Xi yönetimi, mRNA aşısı ithalatına izin vermeyip yerli şirketlerin mRNA aşısı üretimini hedefleyen ithal ikameci politikayı uygulamaya koydu. Ancak, Çin bilimsel ve teknolojik bakımdan Batı'nın çok gerisinde olduğu için pandemi gibi bir halk sağlığı krizinin ortasında ithal ikamesine bel bağlamak büyük bir kumardır. Xi, başka konulardaki hoyratlığını bu konuda da sergileyerek yerli mRNA aşısı üretilene kadar kapanmalarla süreci yönetmeyi, aşı üretildiğinde bunu Çin'in Batı'ya karşı zaferi gibi sunmayı tasarlıyordu. Xi'nin bu projesi, Çin'in yarı-çevre karakterinin duvarına toslayarak iflas etti. Bugüne kadar Çin'de tek bir yerli mRNA aşısı dahi kullanım onayı alamadı. Başka bir deyişle, Xi oynadığı aşı kumarını kaybetti. Bu başarısızlık, Çin'i pandemiyle mücadelede uzun ve kapsamlı karantinalar uygulamaya mecbur etti. Halkı yoran, sabırları taşıran, irili-ufaklı tepkilerle, direnişlerle karşılaşan kapanmaları uygulamak için devlet giderek daha baskıcı tedbirler almak zorunda kaldı.

Çin devletinin pandemi yönetiminin erken bir başarı hikayesinden muazzam bir başarısızlığa doğru sürüklenmesi, yazı boyunca ele aldığımız diğer önemli meselelerin gidişatını da derinden etkiledi. Birincisi, kapanmaların ekonomiye olumsuz etkisi arttıkça devlet (özellikle de ihracatın motoru olan sektörlerde) fabrikaları açık tutmayı öncelik haline getirdi. Ancak, fabrikalardaki çalışma ve barınma koşullarının yetersizliği nedeniyle her açılmanın ardından vaka sayıları patladı. Bu durum, polisiye tedbirlerle sindirilmiş gibi görünen işçi sınıfını hayatta kalabilmek için mücadeleye zorladı. Sermaye işçi sınıfını fabrikalarda toplayabilmek için ücretleri artırmak zorunda kaldı. Ancak, verilen sözlerin ekonomik krizin etkisiyle yerine getirilmemesi işçilerin mücadelesini daha da sertleştirdi. Pandemi politikasının iflası, yazıda değindiğimiz diğer meseleleri de ağırlaştırdı. "Sıfır vaka" politikası, en başından itibaren Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde ulusal baskıyla iç içe geçecek şekilde, diğer bölgelere nazaran daha katı ve hoyrat biçimde uygulanıyordu. Ayrıca, üniversitelerde öteden beri zaten kısıtlı olan akademik özgürlüklerin ve öğrenci örgütlenmelerinin Xi döneminde iyice baskılanması, öğrenci gençlik başta olmak üzere geniş bir kesimde ciddi bir huzursuzluk yaratmaktaydı. Kapanmaların eğitim kurumlarını da kapsayacak şekilde sürekli uzaması, tüm bu sorunları bir kıvılcımla

144 a.g.e., s. 286, 350.

patlayacak hale getiriyordu.

Çin halkını sokağa döken ilk kıvılcımı sanayi proletaryası çaktı. Bilindiği gibi, Tayvan sermayeli, Apple firmasının dizayn ettiği ürünlerin bir numaralı imalatçısı olan Foxconn şirketi, üretimini Çin’de yüz binlerce işçinin çalıştığı, her biri küçük birer şehre benzeyen fabrikalarda yapıyor. Guangdong eyaletindeki fabrikalarda işçi mücadeleleri nedeniyle üretim maliyetleri artınca Foxconn üretimini ülkenin ücretlerin düşük olduğu orta ve batı bölgelerindeki eyaletlerine doğru kaydırmıştı. Ancak, oralarda da mücadeleler ve hak kazanımları yaşandı. “iPhone şehri” olarak bilinen, Henan eyaletinin Zhengzhou (Cengco) şehrindeki fabrikada yaklaşık 200 bin işçi çalışıyor. Pandemi nedeniyle sık sık karantinaya maruz kalmaktan, karantinalar sırasında kötü koşullara mahkûm edilmekten şikâyetçi yaklaşık 100 bin işçi Ekim ayının ortasından itibaren kitleler halinde fabrikayı terk ettiler. Üretimin durma noktasına gelmesinden endişelenen Çin devleti, devlet kapitalisti karakterinin çarpıcı bir örneğini sunarak, evvela alt düzey parti-devlet kadrolarını ve memurları Foxconn fabrikasında çalışmaya gönderdi. Bu uygulama işgücü yetersizliği sorunu çözemeyince Foxconn yönetimi ücretlere ciddi zam yaparak, barınma koşullarını düzeltme sözü vererek yaklaşık 100 bin yeni işçiyi işe aldı.

Ancak, çarklar dönmeye başladıktan sonra yönetim yan çizmeye başladı. Verilen sözlerin aksine eski ve yeni işçilerin bir arada çalışması ve barınması, fabrikadaki salgının ve kapanmaların devam etmesine neden oldu. Yönetim işçilere vaat ettiği ücret ve yan hak ödemelerini geciktirmeye başladı. Çin Yeni Yılı öncesinde ödeme bekleyen işçilerin beklentileri karşılanmadı. Foxconn işçilerinin biriken öfkesi 22 Kasım’da patladı. İşçilerle baş edemeyen yönetim önce fabrika güvenliğini devreye soktu. İşçiler güvenliği püskürtünce polisler devreye girdi. İşçiler tam üç gün boyunca (kimisi üniformalı kimisi karantina görevlisi gibi, izolasyon kıyafeti giyen) polislerle ve güvenlik görevlileriyle çatıştı. Çatışmalar sırasında işçiler fabrikadaki güvenlik kulübelerini ve kovid testi noktalarını tahrip ettiler. Eylem başarıyla sonuçlandı, Foxconn yönetimi eskisinden de yüksek ücretler ve yan haklar vermeye ve bunları işçilerin banka hesaplarına derhal yatırmaya razı oldu.¹⁴⁵ Foxconn’daki başarılı mücadele, Xi’nin uzun süredir uyguladığı emek düşmanı politikaların aldığı ilk önemli yenilgi oldu.

145 “[深度分析] 郑州富士康工人的阶级斗争 (一)”, ([Derinlemesine Analiz] Zhengzhou’daki Foxconn İşçilerinin Sınıf Mücadelesi (1)), 25 Kasım 2022, <https://telegra.ph/Jinzhao-Deep-in-Analysis-The-Class-Struggle-of-Foxconn-Workers-in-Zhengzhou-part-I-11-25> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

Foxconn işçileri, beyaz renkli izolasyon kıyafeti giymiş güvenlik görevlileriyle çatışıyorlar.

24 Kasım'da Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Urumçi kentinde çıkan ve 10 kişinin ölümüyle sonuçlanan yangın ise bardağın taşmasına neden oldu. Karantina önlemleri çerçevesinde bina girişinin kapatıldığı, apartman sakinlerinin bu nedenle binadan çıkamadıkları, yollarda kurulan barikatlar nedeniyle itfaiyenin bölgeye zamanında ulaşamadığı bilgisi yayıldı. Facianın ertesi günü yapılan basın toplantısında konuşan yetkilinin olaydan apartman sakinlerini sorumlu tutmasıyla birlikte tepkiler çığ gibi büyüdü.¹⁴⁶ 25 Kasım'da Urumçi'de protesto gösterileri yapıldı. 26 Kasım'dan itibaren ülke çapında binlerce kişi sokağa çıktı. 50'den fazla üniversite kampüsünde kitlesel gösteriler yapıldı.¹⁴⁷ Gösterilerin tamamında Xi yönetiminin pandemi yönetimindeki başarısızlığı, hoyratlığı ve baskıcılığı hedef alındı. Bazı yerlerde doğrudan rejim karşıtı sloganlar atıldı. Örneğin 27 Kasım akşamı Pekin'de 100 civarında kişi "Diktatörlük istemiyoruz", "Kişi kültü istemiyoruz", "Evrensel değerler istiyoruz", "Özgürlük, eşitlik, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü istiyoruz" sloganlarıyla Tiananmen Meydanı'na doğru yürüdüler.¹⁴⁸ Aynı gece Şanghay'da yapılan gösteride "Diktatörlüğe hayır, demokrasi istiyoruz", "Diktatöre ihtiyacımız yok; oy hakkı istiyoruz" sloganlarını attılar.¹⁴⁹

146 Manya Koetse, "The 11.24 Urumçi Fire: Mourning and Anger at Lives Lost in Apartment Building Inferno", 25 Kasım 2022, <https://www.whatsonweibo.com/the-11-24-urumqi-fire-mourning-and-anger-at-lives-lost-in-apartment-building-inferno/> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

147 <https://twitter.com/vivianwubeijing/status/1596756273730502657> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

148 <https://twitter.com/SiminaMistreanu/status/1596912559399268353> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

149 <https://twitter.com/vivianwubeijing/status/1596610080350535680> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

Şanghai'daki eylemde Mao posteri açıldı (27 Kasım 2022)

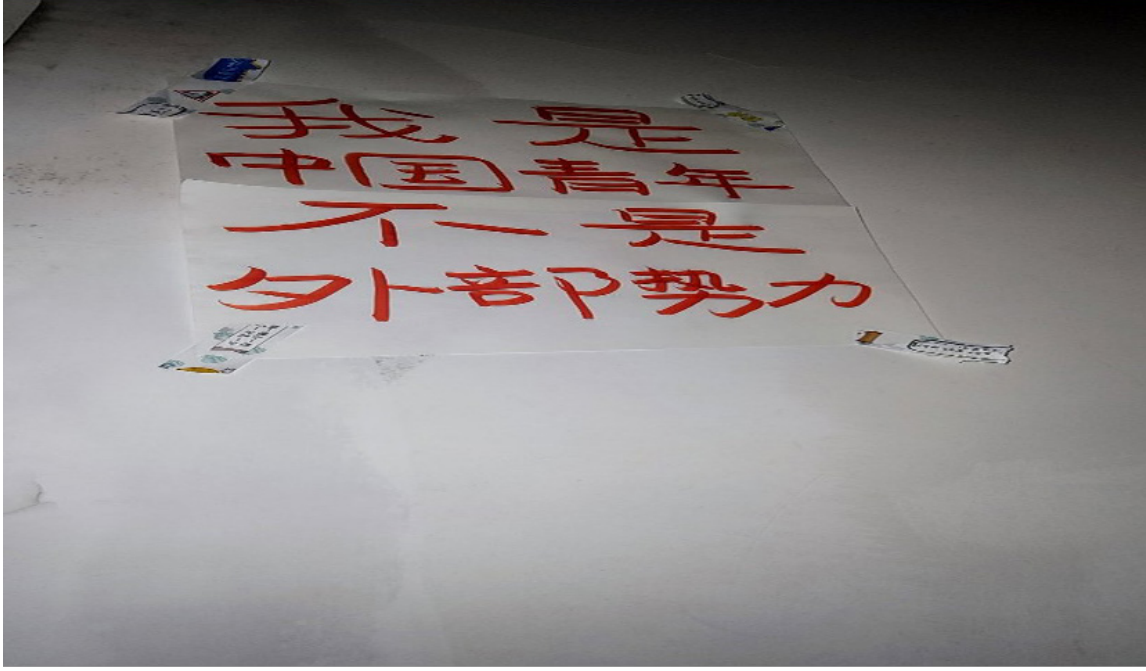
Eylemlerin nasıl sonuçlanacağını kestirmek mümkün değil. Şimdiden netleşen bir dizi noktaya işaret etmekle yetinelim. Birincisi, Han çoğunluğun Uygurlara yönelik şovenist önyargılarının ortadan kalkması söz konusu olmamakla birlikte, Uygurların maruz kaldığı bir haksızlığın tüm ülkeyi sokağa dökebilmiş olması önemli bir gelişme. Bu durum, iki ulus arasındaki güvensizliklerin mücadele içinde ortadan kaldırılmasının (en azından uzun vadede) mümkün olabileceğini gösteriyor. İkincisi, 1989'da Tiananmen Meydanı'nda zirveye ulaşan eylem dalgasında olduğu gibi bugünkü gösterilere de farklı sınıflardan ve siyasi görüşlerden insanların katıldığı görülüyor. Liberal eğilimde olanların yanı sıra sosyalist eğilimden insanların da eylemlere katıldığı açık. Şanghai'daki gösterilerde Mao posteri açıldı. Tiananmen eylemlerine benzer biçimde,¹⁵⁰ Şanghai'da, Pekin Üniversitesi'nde ve Chengdu (Çangdu) kentindeki eylemlerde Enternasyonal marşı söylendi.¹⁵¹ Pekin'de Liangma Irmağı bölgesinde yapılan bir gösteride bir kişi "dış güçler"den bahsedince kitleden biri "Sözünü ettiğin dış güçler Marx ve Engels mi? Sincan'daki yangını da yabancı güçler mi çıkardı?" yanıtını verdi.¹⁵² Son olarak, bu eylem dalgası, ister bir-

150 <https://www.abc.net.au/news/2019-06-03/chinese-protesters-sing-the-communist-anthem/11167590> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

151 <https://twitter.com/Gohahwei1/status/1596862131433254912> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022), <https://twitter.com/EliDFriedman/status/1596612696107286528> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022), <https://twitter.com/EliDFriedman/status/1596900050747019264> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

152 <https://twitter.com/renminwansui5/status/1597081723887824896> (erişim tarihi: 28 Kasım 2022).

takım tavizler elde ederek¹⁵³ geri çekilsin isterse devlet tarafından ezilsin, Xi'nin on yıldır inşa etmeye çalıştığı, 20. Kongre'den mutlak bir zaferle çıkararak perçinlemeye heveslendiği diktatörlüğünün toplumsal temellerinin yeterince sağlam olmadığını ortaya çıkardı.

Ningbo Teknoloji Enstitüsü'nde asılan bir pankart: “Ben Çinli bir gencim, dış güç değilim”.

Kasım 2022'de patlak veren eylem dalgası ile Lao Xie'nin yukarıda aktarılan tespitleri birlikte düşünüldüğünde, geçen yüzyılda olduğu gibi günümüzde de Çin'in dünya devriminin en kritik cephelerinden birisi olduğu belirginlik kazanıyor. Yeni bir Çin Devrimi'nin yeni bir dünya devrimi dalgasını başlatabileceği bellidir. Bu dalgayı başlatmak için Çin'de yeni bir devrimci partinin, dünya çapında ise yeni bir enternasyonalin kurulması gerekir. Böyle bir yönelişin ön koşullarından

153 Vaka sayılarının son dönemde hızla artmasına rağmen bazı bölgelerde son birkaç gündür pandemi önlemlerinin gevşetilmesi, “uzun kovid” tehlikesine uzun süre dikkat çeken Çin medyasında son günlerde bu tehlikeyi küçümseyen yayınlar yapılmaya başlanması devletin Kasım 2022 eylem dalgasını yatıştırmaya yönelik ilk adımları gibi görünüyor. Ancak, yukarıda açıklanan aşı meselesi hatırlandığında önlemlerin gevşetilmesinin yeni sorunlar ve çelişkiler yaratma ihtimali küçümsenemez (Ma Chi, “COVID Control Measures Optimized Across China”, 1 Aralık 2022, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202212/01/WS6388babca31057c47eba2315.html> (erişim tarihi: 2 Aralık 2022)); Benjamin Mueller ve Alexandra Stevenson, “As Officials Ease Covid Restrictions, China Faces New Pandemic Risks”, 2 Aralık 2022, <https://www.nytimes.com/2022/12/02/health/china-covid-lockdowns.html> (erişim tarihi: 2 Aralık 2022); “China Signals Ease in Covid Policy After Mass Protests”, 2 Aralık 2022, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-63805188> (erişim tarihi: 2 Aralık 2022); Brenda Goh, “Beijing, Shenzhen Loosen More COVID Curbs as China Fine-tunes Policy”, 3 Aralık 2022, <https://www.reuters.com/world/china/beijing-shenzhen-loosen-more-covid-curbs-china-easing-gathers-pace-2022-12-03/> (erişim tarihi: 3 Aralık 2022); <https://twitter.com/alexludoboyd/status/1598691747667890177>, (erişim tarihi: 3 Aralık 2022); https://twitter.com/huxijun_gt/status/1597273701774655488, (erişim tarihi: 1 Aralık 2022)).

Devrimci Marksizm 51-52

biri ÇKP'nin içinde ittifak kurulacak sol kanatlar aramak yerine işçi sınıfının gücüne güvenmektir. Han şovenizmini reddetmek, Uygurları, Tibetlileri ve diğer ezilen ulusları gerici akımların ve emperyalizmin kozu olmaktan çıkarıp devrimin müttefiki yapmanın yegâne yoludur. Nihayet, Çin kapitalizminin emperyalist olmayan, yarı-çevre niteliğini kavramak ve turuncu devrim kampının sol içindeki uzantılarına karşı ikirciksiz tutum almak Çin'de ve dünyanın geri kalanında devrimci politikanın vazgeçilmez koşuludur.